

SÉNAT DE BELGIQUE

SESSION DE 1998-1999

24 FÉVRIER 1999

**Projet de loi relative aux demandes
d'interprétation des lois par la Cour
de cassation dans le cadre d'une
demande d'avis préjudiciel**

RAPPORT

FAIT AU NOM
DE LA COMMISSION
DE LA JUSTICE
PAR M. **BOURGEOIS**

Ont participé aux travaux de la commission :

1. Membres effectifs : MM. Lallemand, président; Coveliers, Mme Delcourt-Pêtre, MM. Desmedt, Erdman, Goris, Hotyat, Mahoux, Mme Merchiers, MM. Raes, Vandenberghe et Bourgeois, rapporteur.

2. Membre suppléante : Mme Williame-Boonen.

3. Autre sénateur : M. Nothomb.

Voir :

Document du Sénat :

1-1079 - 1997/1998 :

N° 1 : Projet transmis par la Chambre des représentants.

BELGISCHE SENAAAT

ZITTING 1998-1999

24 FEBRUARI 1999

**Wetsontwerp betreffende de verzoeken
tot uitlegging van de wetten door het
Hof van Cassatie in het kader van een
verzoek tot prejudicieel advies**

VERSLAG

NAMENS DE COMMISSIE
VOOR DE JUSTITIE
UITGEBRACHT DOOR
DE HEER **BOURGEOIS**

Aan de werkzaamheden van de commissie hebben deelgenomen :

1. Vaste leden : de heren Lallemand, voorzitter; Coveliers, mevrouw Delcourt-Pêtre, de heren Desmedt, Erdman, Goris, Hotyat, Mahoux, mevrouw Merchiers, de heren Raes, Vandenberghe en Bourgeois, rapporteur.

2. Plaatsvervanger : mevrouw Williame-Boonen.

3. Andere senator : de heer Nothomb.

Zie :

Gedr. St. van de Senaat :

1-1079 - 1997/1998 :

Nr. 1 : Ontwerp overgezonden door de Kamer van volksvertegenwoordigers.

SOMMAIRE

	Pages
I. Exposé introductif du ministre de la Justice . . .	4
A. Genèse	4
B. Commentaire	7
II. Discussion générale	8
A. Reconnaissance du terrain	8
1. Constitutionnalité	8
2. Cohérence juridique	12
a) Pouvoir de former une demande d'avis préjudiciel	12
b) Limitation du pouvoir d'inter- prétation aux lois fédérales	13
3. Utilité	14
B. Audition de M. J. M. Piret, procureur général près la Cour de cassation, et de M. P. Van Ommeslaghe, avocat à la Cour de cassation et ancien bâtonnier de l'Ordre des avocats à la Cour de cassation	15
1. M. J. M. Piret, procureur général près la Cour de cassation	15
1.1. Constitutionnalité	15
a) Article 84 de la Constitution	15
b) Article 144 de la Constitution	16
1.2. Utilité	16
2. M. P. Van Ommeslaghe, avocat à la Cour de cassation et ancien bâtonnier de l'Ordre des avocats à la Cour de cassation	17
2.1. Constitutionnalité	17
a) Article 84 de la Constitution	17
b) Article 144 de la Constitution	19
2.2. Utilité	19
a) La procédure française	19
b) Accélération de la procédure	21
c) Économie	22
2.3. Conclusion	22
3. Discussion	23
3.1. Objet du projet de loi	23
3.2. Opportunité	24
a) Portée de l'arrêt interprétatif	24
b) Uniquement en matière civile	26

INHOUD

	Blz.
I. Inleidende uiteenzetting van de minister van Justi- tie	4
A. Ontstaansgeschiedenis	4
B. Commentaar	7
II. Algemene bespreking	8
A. Terreinverkenning	8
1. Grondwettigheid	8
2. Juridische coherentie	12
a) Bevoegdheid tot het stellen van een verzoek tot prejudicieel advies	12
b) Beperking van de interpreta- tiebevoegdheid tot federale wetten	13
3. Bruikbaarheid	14
B. Hoorzitting met de heer J. M. Piret, procu- reur-generaal bij het Hof van Cassatie, en de heer P. Van Ommeslaghe, advocaat bij het Hof van Cassatie en gewezen stafhouder van de Orde van advocaten bij het Hof van Cassa- tie	15
1. De heer J. M. Piret, procureur-generaal bij het Hof van Cassatie	15
1.1. Grondwettigheid	15
a) Artikel 84 van de Grondwet	15
b) Artikel 144 van de Grondwet	16
1.2. Bruikbaarheid	16
2. De heer P. Van Ommeslaghe, advocaat bij het Hof van Cassatie en gewezen stafhouder van de Orde van advocaten bij het Hof van Cassatie	17
2.1. Grondwettigheid	17
a) Artikel 84 van de Grondwet	17
b) Artikel 144 van de Grondwet	19
2.2. Bruikbaarheid	19
a) De Franse procedure	19
b) Versnelling van de rechtsple- ging	21
c) Kostenbesparing	22
2.3. Besluit	22
3. Bespreking	23
3.1. Doelstelling van het wetsontwerp	23
3.2. Opportuniteit	24
a) Draagwijdte van het uitleg- gingsarrest	24
b) Uitsluitend in burgerlijke zaken	26

c) Plaidoyer en faveur de «l'opinion dissidente»	27	c) Pleidooi voor de «dissenting opinion»	27
d) Responsabilité de l'État résultant d'un arrêt interprétatif fautif	27	d) Aansprakelijkheid van de Staat voor een foutief uitleggingsarrest	27
e) Arriéré judiciaire à la Cour de cassation	28	e) Gerechtelijke achterstand bij het Hof van Cassatie	28
3.3. Divers	29	3.3. Varia	29
a) Rôle du ministère public	29	a) Rol van het openbaar ministerie	29
b) La double saisine de la Cour dans une même affaire	29	b) De dubbele saisine van het Hof in dezelfde zaak	29
c) Dossier de la procédure	30	c) Dossier van de rechtspleging	30
4. Point de vue du ministre de la Justice	31	4. Standpunt van de minister van Justitie	31
III. Vote sur les articles	33	III. Stemming over de artikelen	33
IV. Vote sur l'ensemble	33	IV. Stemming over het geheel	33
V. Annexe: note de M. P. Van Ommeslaghe, avocat à la Cour de cassation.	34	V. Bijlage: nota van de heer P. Van Ommeslaghe, advocaat bij het Hof van Cassatie	34

La commission de la Justice a examiné le présent projet de loi au cours de ses réunions des 5 et 12 janvier et 24 février 1999.

I. EXPOSÉ INTRODUCTIF DU MINISTRE DE LA JUSTICE

A. Genèse

Le présent projet de loi découle de la proposition de loi portant création d'une requête en interprétation devant la Cour de cassation, déposée par M. Duquesne le 31 octobre 1995 à la Chambre des représentants (doc. Chambre, 1995-1996, n° 206/1). Cette proposition s'est toutefois heurtée à de telles critiques, lors de son examen en commission de la Justice de la Chambre, que celle-ci l'a amendée radicalement pour tenter de répondre aux objections soulevées.

Un premier signal critique était venu de la Cour de cassation qui, d'initiative, avait adressé un avis officieux au ministre, lequel le communiqua à son tour à l'auteur de la proposition (*cf.* la justification de l'amendement n° 10, doc. Chambre, 1995-1996, n° 206/8).

Selon la Cour, la proposition de loi soulevait deux objections constitutionnelles.

En premier lieu, la proposition était contraire aux articles 84 et 133 de la Constitution, en vertu desquels l'interprétation des lois et des décrets par voie d'autorité n'appartient, respectivement, qu'à la loi et au décret.

La proposition disposait en effet que les personnes habilitées par le Roi pouvaient saisir la Cour de cassation de demandes d'interprétation *in abstracto*. Selon les développements de la proposition, ce droit d'introduire une requête en interprétation était réservé aux ordres professionnels (par exemple l'Ordre national des avocats), aux facultés de droit, ainsi qu'au gouvernement fédéral et aux exécutifs communautaires et régionaux (doc. Chambre, 1995-1996, n° 206/1, pp. 5 et 6). Dans cette hypothèse, les arrêts interprétatifs rendus par la Cour acquerraient inévitablement une portée générale.

En deuxième lieu, la Cour de cassation décelait une incompatibilité avec l'article 144 de la Constitution, qui dispose que les contestations qui ont pour objet des droits civils sont exclusivement du ressort des tribunaux.

Comme, aux termes de la proposition de loi, la demande d'interprétation portait exclusivement sur des questions de droit *in abstracto* et ne serait pas introduite dans le cadre d'une contestation, la loi qui conférerait à la Cour de cassation la mission de connaître de ces requêtes ne pourrait le faire qu'en violation de la répartition des compétences telle qu'elle est opérée par la Constitution.

De commissie voor de Justitie heeft dit wetsontwerp behandeld tijdens haar vergaderingen van 5 en 12 januari en 24 februari 1999.

I. INLEIDENDE UITEENZETTING VAN DE MINISTER VAN JUSTITIE

A. Ontstaansgeschiedenis

Het voorliggend wetsontwerp spruit voort uit het wetsvoorstel tot instelling van het verzoek tot uitlegging bij het Hof van Cassatie, dat de heer Duquesne op 31 oktober 1995 in de Kamer van volksvertegenwoordigers heeft ingediend (Stuk Kamer, 1995-1996, nr. 206/1). Dit voorstel stuitte bij zijn behandeling in de Kamercommissie voor de Justitie echter op zo zware kritiek dat de betrokken commissie het grondig heeft geamendeerd in een poging tegemoet te komen aan de geopperde bezwaren.

Een eerste kritisch signaal ging uit van het Hof van Cassatie dat uit eigen beweging een officieus advies aan de minister had verstrekt die het op zijn beurt aan de indiener van het voorstel heeft medegedeeld (*cf.* de verantwoording bij amendement nr. 10, Stuk Kamer, 1995-1996, nr. 206/8).

Volgens het Hof konden er twee grondwettelijke bezwaren tegen het wetsvoorstel worden aangevoerd.

In de eerste plaats was het voorstel strijdig met de artikelen 84 en 133 van de Grondwet volgens welke alleen de wet en het decreet een authentieke uitlegging kunnen geven van respectievelijk de wetten en de decreten.

Het voorstel bepaalde namelijk dat de door de Koning daartoe gemachtigde personen abstracte interpretatievragen aan het Hof van Cassatie konden voorleggen. Volgens de toelichting bij het voorstel was dit verzoekrecht voorbehouden aan de beroepsordes (bijvoorbeeld de Nationale Orde van Advocaten), de rechtsfaculteiten alsmede aan de federale regering en de gemeenschaps- en gewestregeringen (Stuk Kamer, 1995-1996, nr. 206/1, blz. 5 en 6). Het Hof zou dan een interpretatief arrest vellen dat onvermijdelijk een algemene draagwijdte zou krijgen.

Ten tweede zag het Hof van Cassatie een onverenigbaarheid met artikel 144 van de Grondwet dat bepaalt dat geschillen over burgerlijke rechten bij uitsluiting tot de bevoegdheid van de rechtbanken behoren.

Aangezien het verzoek tot uitlegging volgens het wetsvoorstel uitsluitend abstracte rechtsvragen betrof en niet werd ingediend in het kader van een geschil, zou de wet enkel met schending van de grondwettelijke bevoegdheidsverdeling aan het Hof van Cassatie de opdracht kunnen toewijzen om van deze verzoeken kennis te nemen.

Ces objections constitutionnelles et l'absence de règles de procédure n'étaient pas les seules préoccupations de la Cour, qui a également exprimé la crainte de voir augmenter la charge de travail.

De son côté, le gouvernement a également formulé, au cours de la discussion en commission, une série d'observations relatives à la technique juridique.

Sur cette base, la commission de la Justice de la Chambre a modifié radicalement la proposition de loi avant de l'adopter, le 16 juin 1998 (voir le rapport de M. Barzin du 26 juin 1998, doc. Chambre, 1995-1996, n° 206/6).

C'est ainsi que l'on a d'abord s'inspirant de l'exemple français, de réserver aux juridictions de première instance le droit d'introduire une demande d'avis préjudiciel (amendement n° 2, doc. Chambre, 1995-1996, n° 206/2). Finalement, la commission décida que seules les juridictions statuant en degré d'appel ou en dernier ressort, pourraient engager la procédure (amendement n° 9, doc. Chambre, 1995-1996, n° 206/5, et le premier texte adopté par la commission, doc. Chambre, 1995-1996, n° 206/7). De plus, une disposition prévoit explicitement que l'arrêt interprétatif est dépourvu de toute autorité (article 1147bis, alinéa 8, du Code judiciaire; doc. Chambre, 1995-1996, n° 206/7). Sur ce dernier point, le régime en projet s'écarte donc des décisions préjudicielles de la Cour d'arbitrage et de la Cour européenne de Justice.

Après cette première discussion en commission, le président de la Chambre a transmis, le 18 juin 1998, le texte de la proposition de loi au Conseil d'État en lui demandant de rendre son avis dans les trois jours. Le Conseil d'État a repris à son compte, dans son avis du 30 juin 1998, la plupart des objections formulées par la Cour de cassation (doc. Chambre, 1995-1996, n° 206/9).

Sur cette base, la commission de la Chambre a rouvert la discussion et adopté plusieurs nouveaux amendements afin d'essayer de répondre aux observations du Conseil d'État.

Ainsi qu'il a déjà été dit, la Cour de cassation et le gouvernement se sont inquiétés à propos de la surcharge de travail que risque d'occasionner la procédure proposée. La proposition de loi est également tombée fort mal à propos pour la Cour qui met tout en œuvre pour apurer son arriéré (voir le plan quadriennal proposé par la Cour de cassation dans son rapport annuel 1998).

Pour répondre à cette préoccupation, la commission de la Justice de la Chambre a, au cours de la première et de la seconde discussion limité sur plusieurs points la portée de la procédure proposée.

1. Alors qu'aux termes de la proposition de loi, seuls les ordres professionnels, les facultés de droit et

Niet alleen deze constitutionele bezwaren en de afwezigheid van procedureregels baarden het Hof zorgen. Het toonde zich eveneens bevreesd voor de stijging van de werklast.

Van haar kant heeft de regering tijdens de commissiebespreking eveneens een reeks juridisch-technische opmerkingen geformuleerd.

Op grond hiervan heeft de Kamercommissie voor de Justitie het wetsvoorstel diepgaand gewijzigd en op 16 juni 1998 goedgekeurd (zie het verslag van de heer Barzin van 26 juni 1998, Stuk Kamer, 1995-1996, nr. 206/6).

Zo werd naar Frans voorbeeld eerst voorgesteld de bevoegdheid tot het stellen van een verzoek tot prejudicieel advies voor te behouden aan de rechtscolleges in eerste aanleg (amendement nr. 2, Stuk Kamer, 1995-1996, nr. 206/2). Uiteindelijk besliste de commissie dat enkel rechtscolleges uitspraak doend in beroep of in laatste aanleg, de procedure zouden mogen opstarten (amendement nr. 9, Stuk Kamer, 1995-1996, nr. 206/5, en de eerste door de commissie aangenomen tekst, Stuk Kamer, 1995-1996, nr. 206/7). Bovendien werd expliciet bepaald dat het uitleggingsarrest geen bindende kracht heeft (artikel 1147bis, achtste lid, van het Gerechtelijk Wetboek; Stuk Kamer, 1995-1996, nr. 206/7). Op dit laatste punt wijkt de ontworpen regeling dus af van de prejudiciële beslissingen van het Arbitragehof en het Europees Hof van Justitie.

Na deze eerste commissiebespreking heeft de voorzitter van de Kamer de Raad van State op 18 juni 1998 verzocht hem binnen drie dagen over dit wetsvoorstel van advies te dienen. De Raad van State heeft de meeste van de door het Hof van Cassatie geopperde bezwaren overgenomen in zijn advies van 30 juni 1998 (Stuk Kamer, 1995-1996, nr. 206/9).

Op grond hiervan heeft de Kamercommissie de bespreking heropend en opnieuw verschillende amendementen aangenomen in een poging tegemoet te komen aan de opmerkingen van de Raad van State.

Zoals hiervoor werd aangestipt, toonden zowel het Hof van Cassatie als de regering zich verontrust door de mogelijke overlast die de voorgestelde procedure zou meebrengen. Het wetsvoorstel kwam voor het Hof ook ongelegen omdat thans met alle middelen wordt gepoogd de bestaande achterstand bij het Hof weg te werken (*cf.* het vierjarenplan dat het Hof van Cassatie in zijn jaarverslag 1998 heeft voorgesteld).

Om tegemoet te komen aan deze bekommernis, heeft de Kamercommissie voor de Justitie de draagwijdte van de voorgestelde procedure, zowel tijdens de eerste als tijdens de tweede bespreking, op verschillende punten ingeperkt.

1. Terwijl volgens het wetsvoorstel alleen de beroepsordes, de rechtsfaculteiten alsmede de regering

les gouvernements pouvaient introduire une demande d'interprétation, il a ensuite été proposé par voie d'amendement de réserver cette compétence aux juridictions de première instance (amendement n° 2, doc. Chambre, 1995-1996, n° 206/2). Dans le texte définitif adopté par la Chambre, cette compétence n'appartient qu'aux juridictions qui statuent en degré d'appel ou en dernier ressort (article 1147*bis*, alinéa 1er, proposé; doc. Chambre, 1995-1996, n° 206/13). Le juge de paix statuant en dernier ressort sur une demande dont le montant n'excède pas 50 000 francs pourrait donc aussi engager cette procédure (article 617 du Code judiciaire).

Cette restriction est motivée par la constatation que les questions de droit sont examinées plutôt au niveau de la cour d'appel qu'au niveau du tribunal de première instance.

2. Le délai de six mois dans lequel la Cour de cassation devait statuer, selon la proposition de loi initiale, a d'abord été ramené à trois mois par la commission de la Justice de la Chambre, ce délai pouvant être porté à six mois par la Cour (doc. Chambre, 1995-1996, n° 206/7). Dès lors qu'une réduction du délai aurait pour effet d'accentuer la pression sur la Cour, la Chambre a finalement fixé le délai à six mois à compter de la saisine. La Cour peut cependant porter ce délai à neuf mois (article 1147*ter*, proposé, alinéas 7 et 8, du Code judiciaire; doc. Chambre, 1995-1996, n° 206/13).

3. Il ne peut y avoir lieu à une demande d'avis préjudiciel que si les lois sur lesquelles elle porte présentent une difficulté sérieuse d'application ou font l'objet d'interprétations divergentes (article 1147*bis*, alinéa 3, du Code judiciaire; doc. Chambre, 1995-1996, n°s 206/7 et 13). Une juridiction peut donc rejeter la requête d'une partie si elle estime que les conditions fixées ne sont pas remplies. La Cour de cassation possède également ce pouvoir discrétionnaire lorsqu'elle constate que la requête porte sur une disposition légale qui ne pose aucune difficulté d'application ou d'interprétation. Elle peut alors se limiter à renvoyer les parties à la législation ou à la jurisprudence ou la doctrine existantes.

4. La juridiction n'est pas tenue de saisir à titre préjudiciel la Cour de cassation d'une demande d'interprétation lorsque l'action introduite devant la juridiction est irrecevable pour des motifs de procédure tirés de normes ne faisant pas elles-mêmes l'objet de la demande préjudicielle d'interprétation (article 1147*bis* proposé, alinéa 4, du Code judiciaire; doc. Chambre, n° 206/13, 1995-1996). Si l'avis de la Cour de cassation n'est pas nécessaire à la solution du litige, il n'est pas davantage nécessaire d'introduire une de-

gen een verzoek tot uitlegging mochten indienen, werd achteraf bij amendement voorgesteld om deze bevoegdheid voor te behouden aan de rechtscolleges in eerste aanleg (amendement nr. 2, Stuk Kamer, 1995-1996, nr. 206/2). In de definitieve door de Kamer aangenomen tekst komt die bevoegdheid enkel toe aan de rechtscolleges die in beroep of in laatste aanleg uitspraak doen (het voorgestelde artikel 1147*bis*, eerste lid; Stuk Kamer, 1995-1996, nr. 206/13). Dus ook de vrederechters die in laatste aanleg uitspraak doen over een vordering waarvan het bedrag 50 000 frank niet overschrijdt, kunnen de procedure aanwenden (artikel 617 van het Gerechtelijk Wetboek).

Deze beperking is ingegeven door de vaststelling dat rechtsvragen eerder op het niveau van het hof van beroep worden behandeld dan op dat van de rechtbank van eerste aanleg.

2. De termijn van zes maanden binnen welke het Hof van Cassatie volgens het wetsvoorstel uitspraak diende te doen, werd door de Kamercommissie voor de Justitie aanvankelijk teruggebracht tot drie maanden, door het Hof verlengbaar tot zes maanden (Stuk Senaat, 1995-1996, nr. 206/7). Aangezien het Hof door een inkorting van de termijn nog zwaarder onder druk zou komen te staan, heeft de Kamer de termijn uiteindelijk vastgesteld op zes maanden te rekenen vanaf de aanhangigmaking. Het Hof kan die termijn echter verlengen tot negen maanden (het voorgestelde artikel 1147*ter*, zevende en achtste lid, van het Gerechtelijk Wetboek; Stuk Senaat, 1995-1996, nr. 206/13).

3. Het verzoek tot prejudicieel advies kan alleen aanhangig worden gemaakt indien de wetten waarop het betrekking heeft, tot ernstige toepassingsmoeilijkheden aanleiding geven of uiteenlopend worden geïnterpreteerd (artikel 1147*bis*, derde lid, van het Gerechtelijk Wetboek; Stukken Kamer, 1995-1996, nrs. 206/7 en 13). Een rechtscollege kan het verzoek van een partij dus afwijzen indien het van oordeel is dat niet aan de gestelde voorwaarden is voldaan. Het Hof van Cassatie heeft eveneens deze discretionaire bevoegdheid wanneer het constateert dat het verzoek betrekking heeft op een wetbepaling die geen enkel toepassings- of interpretatieprobleem stelt. Het kan er zich dan toe beperken de partijen naar de wetgeving en de bestaande rechtspraak of rechtsleer te verwijzen.

4. Indien de vordering, ingesteld bij het rechtscollege, onontvankelijk is om procedureredenen die ontleend zijn aan normen die zelf niet het onderwerp uitmaken van het prejudicieel verzoek tot uitlegging, is het rechtscollege niet gehouden tot het aanhangig maken van een prejudicieel verzoek tot uitlegging (het voorgestelde artikel 1147*bis*, vierde lid, van het Gerechtelijk Wetboek; Stuk Kamer, nr. 206/13, 1995-1996). Indien het advies van het Hof van Cassatie niet noodzakelijk is voor de afhandeling van het geschil,

mande d'avis préjudiciel (article 1147bis proposé, alinéa 1er; doc. Chambre, n° 206/13, 1995-1996). L'on éviterait ainsi des questions purement académiques qui sont sans pertinence pour la solution du litige.

5. La Cour de cassation déclare la demande irrecevable lorsqu'elle a déjà statué sur une demande ou un pourvoi ayant le même objet (article 1147bis proposé, alinéa 5, du Code judiciaire; doc. Chambre, 1995-1996, n° 206/13).

Répetons que ces restrictions ont été établies afin d'éviter que la Cour de cassation ne soit submergée de travail.

Enfin, il convient de tenir compte des points suivants.

1. Contrairement au texte de la proposition de loi, le projet adopté par la Chambre dispose que la procédure proposée n'est pas applicable en matière pénale (article 1147bis proposé, alinéa 2, du Code judiciaire; doc. Chambre, 1995-1996, n° 206/13). La *ratio legis* de cette disposition est que l'on ne souhaite pas différer de neuf mois le dénouement d'une affaire pénale, jusqu'à ce que la Cour de cassation ait statué sur une demande d'avis préjudiciel.

2. Les demandes porteront exclusivement sur les lois fédérales (article 1147bis proposé, alinéa 1er, du Code judiciaire; doc. Chambre, 1995-1996, n° 206/13).

3. La Cour de cassation peut reformuler la demande et englober dans celle-ci d'autres dispositions (article 1147ter proposé, alinéas 3 et 9, du Code judiciaire; doc. Chambre, 1995-1996, n° 206/13).

4. En réponse aux observations du Conseil d'État (doc. Chambre, 1995-1996, n° 206/9, pp. 19-20), la Chambre a adopté un amendement disposant que la demande d'avis préjudiciel fait l'objet d'un examen contradictoire (article 1147 proposé du Code judiciaire).

5. Les parties ne sont pas tenues de se faire assister par un avocat près la Cour de cassation dans le cadre de cette procédure (article 2 portant modification de l'article 478 du Code judiciaire).

B. Commentaire

Lors de la discussion de la proposition de loi de M. Duquesne, la commission de la Justice de la Chambre a formulé de nombreuses observations critiques (*cf.* les deux rapports de commission et l'avis du Conseil d'État, doc. Chambre, 1995-1996, nos 206/6, 9 et 12). Pour répondre à ces observations, la proposi-

tion doit être acceptée. La Cour de cassation a également besoin d'être informée de la décision de la Chambre. La Cour de cassation doit être informée de la décision de la Chambre. La Cour de cassation doit être informée de la décision de la Chambre.

5. Het Hof van Cassatie verklaart het verzoek eveneens onontvankelijk indien het reeds uitspraak heeft gedaan op een verzoek of een voorziening met hetzelfde onderwerp (het voorgestelde artikel 1147bis, vijfde lid, van het Gerechtelijk Wetboek; Stuk Kamer, 1995-1996, nr. 206/13).

Het weze herhaald dat deze beperkingen werden ingevoerd om het Hof van Cassatie voor overlast te behoeden.

Tot slot past het de volgende punten in oenschouw te nemen.

1. In tegenstelling tot het wetsvoorstel, bepaalt het door de Kamer goedgekeurde ontwerp dat de voorgestelde procedure niet van toepassing is in strafzaken (het voorgestelde artikel 1147bis, tweede lid, van het Gerechtelijk Wetboek; Stuk Kamer, 1995-1996, nr. 206/13). De *ratio legis* hiervan is dat men de afhandeling van een strafzaak niet met negen maanden wenst uit te stellen totdat het Hof van Cassatie uitspraak heeft gedaan over een verzoek tot prejudicieel advies.

2. De verzoeken mogen uitsluitend betrekking hebben op federale wetten (het voorgestelde artikel 1147bis, eerste lid, van het Gerechtelijk Wetboek; Stuk Kamer, 1995-1996, nr. 206/13).

3. Het Hof van Cassatie kan het verzoek herformuleren en andere bepalingen bij het verzoek betrekken (het voorgestelde artikel 1147ter, derde en negende lid, van het Gerechtelijk Wetboek; Stuk Kamer, 1995-1996, nr. 206/13).

4. Ingevolge de opmerkingen van de Raad van State (Stuk Kamer, 1995-1996, nr. 206/9, blz. 19-20) heeft de Kamer een amendement aangenomen waardoor de behandeling van het verzoek tot prejudicieel advies op tegenspraak verloopt (het voorgestelde artikel 1147ter van het Gerechtelijk Wetboek).

5. De partijen hoeven zich in het raam van deze procedure niet te laten bijstaan door advocaten bij het Hof van Cassatie (artikel 2 houdende wijziging van artikel 478 van het Gerechtelijk Wetboek).

B. Commentaar

Bij de bespreking van het wetsvoorstel van de heer Duquesne in de Kamercommissie voor de Justitie werden heel wat kritische opmerkingen geformuleerd (*cf.* de twee commissieverslagen en het advies van de Raad van State, Stukken Kamer, 1995-1996, nrs. 206/6, 9 en 12). Om daaraan tegemoet te komen werd het

tion a été modifiée du tout au tout, de telle sorte qu'elle est à présent beaucoup plus proche de la procédure qui a cours en France, pour les demandes d'avis adressées à la Cour de cassation (voir les développements de la proposition de loi, doc. Chambre, 1995-1996, n° 206/1, pp. 5-6).

Lorsqu'elle a adopté le texte en projet, la Chambre s'est laissé guider par l'argument selon lequel la demande d'avis préjudiciel peut constituer un instrument utile pour notre ordre juridique. Dès lors qu'une procédure analogue donne satisfaction en France, la Chambre considère qu'il faut donner sa chance au projet, à la condition que le système fasse l'objet d'un suivi attentif et d'une évaluation après un certain laps de temps.

II. DISCUSSION GÉNÉRALE

La discussion générale comprend deux parties, une reconnaissance minutieuse du terrain (A) et une audition de MM. J.M. Piret, procureur général près la Cour de cassation, et P. Van Ommeslaghe, avocat à la Cour de cassation et ancien bâtonnier de l'Ordre des avocats à la Cour de cassation (B).

A. Reconnaissance du terrain

La commission a examiné le projet de loi sous divers angles et s'est penchée en particulier sur sa constitutionnalité, sa cohérence juridique et son utilité.

1. Constitutionnalité

Selon la conception qui prévaut au sein de *la commission*, le projet de loi transmis par la Chambre reste en situation de grande tension par rapport à la répartition des compétences entre le pouvoir législatif et le pouvoir judiciaire, telle qu'elle est inscrite dans la Constitution.

À cet égard, l'on ne peut ignorer l'avis du Conseil d'État qui a jugé le texte adopté le 16 juin 1998 par la commission de la Justice de la Chambre, contraire aux articles 84, 133 et 144 de la Constitution (voir l'avis du Conseil d'État, doc. Chambre, 1995-1996, n° 206/9).

Selon *un membre*, cet avis peut se résumer comme suit:

1. Conformément aux articles 84 et 133 de la Constitution, seuls la loi et le décret peuvent donner une interprétation authentique, respectivement, des lois et des décrets.

Le pouvoir d'interpréter des normes par voie d'arrêts, que le projet de loi entend conférer à la Cour de cassation, est tout à fait contraire à l'article 84

voorstel grondig geamendeerd zodat het thans nauw aansluit bij de in Frankrijk geldende procedure van de raadpleging voor advies van het Hof van Cassatie (zie de toelichting bij het wetsvoorstel, Stuk Kamer, 1995-1996, nr. 206/1, blz. 5-6).

De Kamer heeft zich bij de goedkeuring van het wetsontwerp laten leiden door het argument dat het verzoek tot prejudicieel advies een nuttig instrument kan zijn in onze rechtsorde. Aangezien een gelijkaardige procedure in Frankrijk voldoening schenkt, verdient het ontwerp volgens de Kamer een kans op voorwaarde dat het systeem nauwlettend wordt opgevolgd en na verloop van tijd wordt geëvalueerd.

II. ALGEMENE BESPREKING

De algemene bespreking valt uiteen in twee delen, een grondige terreinverkenning (A) en een hoorzitting met de heer J.M. Piret, procureur-generaal bij het Hof van Cassatie, en de heer P. Van Ommeslaghe, advocaat bij het Hof van Cassatie en gewezen stafhouder van de Orde van advocaten bij het Hof van Cassatie (B).

A. Terreinverkenning

De commissie heeft het wetsontwerp vanuit verschillende invalshoeken onderzocht en het inzonderheid getoetst op zijn grondwettigheid, zijn juridische coherentie en zijn bruikbaarheid.

1. Grondwettigheid

Binnen *de commissie* overheerst de opvatting dat het door de Kamer overgezonden wetsontwerp nog steeds op uiterst gespannen voet staat met de in de Grondwet vastgestelde bevoegdheidsverdeling tussen de wetgevende en de rechterlijke macht.

Men kan daarbij niet omheen het advies van de Raad van State dat de door de Kamercommissie voor de Justitie op 16 juni 1998 aangenomen tekst strijdig achtte met de artikelen 84, 133 en 144 van de Grondwet (zie het advies van de Raad van State, Stuk Kamer, 1995-1996, nr. 206/9).

In essentie komt dit advies volgens *een lid* neer op het volgende.

1. Overeenkomstig de artikelen 84 en 133 van de Grondwet kunnen alleen de wet en het decreet een authentieke uitlegging geven van respectievelijk de wetten en de decreten.

De bevoegdheid die het wetsontwerp aan het Hof van Cassatie verleent om bij arrest een uitlegging van wetsbepalingen te geven, gaat regelrecht in tegen het

précité. L'article 1147ter, alinéa 10, proposé, du Code judiciaire dispose certes que l'arrêt interprétatif est dépourvu de toute autorité, mais «au-delà des apparences», force est de constater qu'il vaudra *erga omnes*, si bien que la Cour de cassation empiètera sur la compétence exclusive du législateur.

2. Conformément à l'article 144 de la Constitution, les contestations qui ont pour objet des droits civils sont exclusivement du ressort des tribunaux. La Cour de cassation a donc pour mission de trancher des contestations, et rien d'autre. L'article 6 du Code judiciaire dispose en l'espèce que les juges ne peuvent prononcer par voie de disposition générale et réglementaire sur les causes qui leur sont soumises.

Le projet de loi sape ces principes en instaurant un système permettant à la Cour de cassation d'imposer une norme. L'arrêt interprétatif contiendra en effet une interprétation authentique qui fera autorité pour ce qui est du règlement d'autres litiges. La procédure de demande d'avis préjudiciel n'a toutefois aucun sens si ces arrêts relèvent de la casuistique pure et n'ont aucune portée générale. Dans cette hypothèse, il est préférable que la Cour n'exerce que sa mission constitutionnelle, qui est de régler des contestations.

Plusieurs membres souscrivent à la critique selon laquelle le projet de loi tente de contourner la répartition des compétences entre le pouvoir législatif et le pouvoir judiciaire, telle qu'elle est fixée dans la Constitution.

Un autre intervenant dénonce surtout l'incompatibilité entre le projet et l'article 84 de la Constitution. Il n'est pas concevable que le législateur se risque à contredire formellement la Constitution en votant ce projet de loi.

Un autre membre trouve très frappant le nouveau rôle qui est conféré à la Cour de cassation. En vertu du projet de loi, l'arrêt interprétatif est dépourvu de toute autorité (article 1147ter, alinéa 10, proposé, du Code judiciaire). La procédure proposée s'écarterait ainsi de ce qui correspond à la mission classique de la Cour de cassation, laquelle connaît, en sa qualité de juridiction suprême, des décisions rendues en dernier ressort qui lui sont déférées pour contravention à la loi ou pour violation des formes, soit substantielles, soit prescrites à peine de nullité (article 608 du Code judiciaire). Les arrêts qu'elle prononce *ès qualités* ont force obligatoire, dès lors qu'ils règlent définitivement le litige sur le plan juridique.

Un autre membre note que la question de la portée des arrêts interprétatifs constitue un point particulièrement sensible. Suffit-il de disposer que ces arrêts

voormelde artikel 84. Het voorgestelde artikel 1147ter, tiende lid, van het Gerechtelijk Wetboek bepaalt weliswaar dat het uitleggingsarrest geen bindende kracht heeft, maar «*au-delà des apparences*» moet men vaststellen dat dit arrest *erga omnes* zal gelden zodat het Hof van Cassatie zich op het exclusieve bevoegdheidsdomein van de wetgever begeeft.

2. Overeenkomstig artikel 144 van de Grondwet behoren geschillen over burgerlijke rechten bij uitsluiting tot de bevoegdheid van de rechtbanken. Het Hof van Cassatie heeft dus als opdracht geschillen, en niets anders, te beslechten. Artikel 6 van het Gerechtelijk Wetboek bepaalt in dat verband dat de rechters (...) in de zaken die aan hun oordeel onderworpen zijn, geen uitspraak mogen doen bij wege van algemene en als regel geldende beschikking.

Het wetsontwerp ondergraaft deze principes doordat het een systeem van rechtsvorming invoert waarbij het Hof van Cassatie in staat wordt gesteld een norm op te leggen. Het uitleggingsarrest zal immers een authentieke interpretatie inhouden die richtinggevend zal zijn voor de beslechting van andere geschillen. De procedure van het verzoek tot prejudicieel advies heeft echter geen enkele zin wanneer deze arresten als pure casuïstiek moeten worden beschouwd zonder algemene draagwijdte. In die hypothese verdient het de voorkeur dat het Hof zich beperkt tot zijn grondwettelijke opdracht, met name het beslechten van geschillen.

Verschillende leden onderschrijven de kritiek dat het wetsontwerp de in de Grondwet vastgelegde bevoegdheidsverdeling tussen de wetgevende en de rechterlijke macht poogt te omzeilen.

Een volgende spreker neemt vooral aanstoot aan de onverenigbaarheid van het ontwerp met artikel 84 van de Grondwet. Hij kan niet vatten dat de wetgever het zou wagen om met dit wetsontwerp de Grondwet formeel tegen te spreken.

Een ander lid verklaart bijzonder getroffen te zijn door de nieuwe rol die aan het Hof van Cassatie wordt opgedragen. Krachtens het wetsontwerp heeft het uitleggingsarrest geen bindende kracht (het voorgestelde artikel 1147ter, tiende lid, van het Gerechtelijk Wetboek). De voorgestelde procedure wijkt hiermee af van de klassieke opdracht van het Hof van Cassatie dat als hoogste rechtscollege kennis neemt van de beslissingen in laatste aanleg wegens overtreding van de wet of wegens schending van substantiële of op straffe van nietigheid voorgeschreven vormen (artikel 608 van het Gerechtelijk Wetboek). De arresten die het in die hoedanigheid velt, zijn bindend omdat ze het geschil juridisch definitief beslechten.

Een ander lid merkt op dat de draagwijdte van de uitleggingsarresten een bijzonder pijnpunt is. Volstaat het te bepalen dat deze arresten geen bindende

sont dépourvus de toute autorité pour énerver l'argument selon lequel ils sont contraires à l'article 84 de la Constitution ?

Le projet contient au moins deux dispositions grâce auxquelles les arrêts interprétatifs auront une portée générale. Premièrement, ils auront un caractère abstrait, parce qu'ils seront indépendants du litige qui aura donné lieu à la demande (cf. les articles 1147bis, premier alinéa, et 1147ter, neuvième alinéa, proposés, du Code judiciaire). Deuxièmement, ces arrêts devront être publiés au *Moniteur belge* (cf. l'article 1147ter proposé, dernier alinéa, du Code judiciaire).

Étant donné l'autorité dont jouissent les arrêts de la Cour de cassation, l'on peut partir du principe que les tribunaux de degré inférieur se conformeront aisément à son interprétation. L'on n'a évidemment pas prévu de sanctions pour les tribunaux qui ne tiendraient pas compte des arrêts, mais la question n'en subsiste pas moins de savoir si les règles proposées ne constituent pas une rupture déguisée du monopole qu'a le législateur en matière d'interprétation des lois par voie d'autorité.

Le ministre répond que la disposition prévoyant que l'arrêt interprétatif n'a pas force contraignante a été insérée pour parer à l'argument d'inconstitutionnalité selon lequel la Cour de cassation ne peut lier les cours et tribunaux par une interprétation abstraite de la loi. La formulation est peut-être malheureuse, mais on veut dire que ces arrêts n'ont pas l'autorité de la chose jugée (article 23 du Code judiciaire). Néanmoins, les arrêts interprétatifs auront de fait une autorité considérable, si bien que les justiciables s'y référeront dans la pratique juridique, ce qui est l'objectif de la procédure.

Plusieurs membres constatent que l'on confère ainsi une compétence législative à la Cour de cassation. C'est une évolution inquiétante. En effet, on l'oblige à rendre un avis abstrait, indépendant d'un litige concret. Par conséquent, elle joue le rôle de législateur intérimaire, en attendant que le Parlement modifie la loi.

Le ministre rappelle que la demande d'avis préjudiciel n'est recevable que pour autant que la réponse à cette demande apparaisse nécessaire à la solution du litige. C'est pourquoi l'on transmet le dossier de la procédure à la Cour (article 1147ter proposé, premier alinéa, du Code judiciaire).

En ce qui concerne la composition du dossier de la procédure, l'on peut renvoyer aux articles 720 à 723 inclus et 1085 du Code judiciaire.

kracht hebben, om het argument van de strijdigheid met artikel 84 van de Grondwet te ontcrachten ?

Het ontwerp bevat op zijn minst twee bepalingen waardoor de uitleggingsarresten een algemene draagwijdte zullen krijgen. In de eerste plaats hebben zij een abstract karakter doordat zij losstaan van het geschil dat tot het verzoek aanleiding heeft gegeven (de voorgestelde artikelen 1147bis, eerste lid, en 1147ter, negende lid, van het Gerechtelijk Wetboek). Ten tweede moeten deze arresten in het *Belgisch Staatsblad* worden gepubliceerd (het voorgestelde artikel 1147ter, laatste lid, van het Gerechtelijk Wetboek).

Gelet op het gezag dat de arresten van het Hof van Cassatie genieten, mag men ervan uitgaan dat de lagere rechtbanken zich gemakkelijk naar zijn interpretatie zullen schikken. Er is natuurlijk niet in een sanctie voorzien voor de rechtbanken die de arresten naast zich neerleggen, maar de vraag blijft of de voorgestelde regeling geen verkapte inbreuk inhoudt op het monopolie van de wetgever inzake de authentieke uitlegging van wetten.

De minister antwoordt dat de bepaling dat het uitleggingsarrest geen bindende kracht heeft, werd ingevoegd om het argument van de ongrondwettigheid te pareren volgens hetwelk het Hof van Cassatie de hoven en rechtbanken niet kan binden met een abstracte uitlegging van de wet. De formulering is misschien ongelukkig, maar bedoeld wordt dat deze arresten geen gezag van gewijsde hebben (artikel 23 van het Gerechtelijk Wetboek). *De facto* zullen de uitleggingsarresten wel een groot gezag uitstralen zodat de rechtzoekenden er zich in het juridisch verkeer naar zullen richten, hetgeen de bedoeling is van de procedure.

Verskillende leden stellen vast dat op deze wijze wetgevende bevoegdheid wordt verleend aan het Hof van Cassatie. Dit is een verontrustende evolutie. Het Hof van Cassatie wordt er immers toe verplicht een abstract advies te verstrekken dat losstaat van een concreet geschil. Bijgevolg treedt het op als een tussentijds wetgever in afwachting dat het Parlement de wet wijzigt.

De minister herinnert eraan dat het verzoek tot prejudicieel advies enkel ontvankelijk is wanneer het antwoord noodzakelijk is voor de beslechting van het geschil. Om die reden wordt het dossier van de rechtspleging aan het Hof overgezonden (het voorgestelde artikel 1147ter, eerste lid, van het Gerechtelijk Wetboek).

Wat de samenstelling van het dossier van de rechtspleging betreft, kan worden verwezen naar de artikelen 720 tot en met 723 en 1085 van het Gerechtelijk Wetboek.

Sans se prononcer sur l'affaire, la Cour peut, grâce à ce dossier, se faire une idée du contexte de la question de droit qui lui est posée.

Un membre dit constater toutefois une certaine ambiguïté dans cette procédure. Ou bien la Cour de cassation donne une interprétation à une disposition légale dans le contexte d'un litige et limite ainsi la portée de son avis; ou bien elle sort de ce contexte et donne à son avis une portée générale.

En effet, les justiciables se prévaudront de ces arrêts interprétatifs dans d'autres litiges; par conséquent ces arrêts risquent d'être placés dans un contexte autre que celui dans lequel ils ont été rendus.

Le ministre réplique que tel est le sort qui est réservé à tous les arrêts de la Cour de cassation.

Un autre membre fait valoir que l'ensemble de la procédure a quelque chose de paradoxal. Est-il bien raisonnable qu'une juridiction puisse ne pas tenir compte de l'arrêt interprétatif et qu'une des parties puisse se pourvoir en cassation pour que la Cour se prononce sur la question de savoir si cette juridiction a agi à bon escient?

Le ministre répond que ce problème se pose déjà. Il y a des cours d'appel qui refusent parfois de suivre un arrêt de la Cour de cassation dans l'espoir de provoquer un revirement de jurisprudence.

La Cour devra rendre plusieurs arrêts sur une même question de droit pour créer une unité de jurisprudence. Un seul arrêt ne suffira pas toujours.

Un autre intervenant fait observer que cette formation du droit s'opère dans le contexte d'affaires similaires, contrairement aux arrêts interprétatifs. Dans la procédure proposée, la Cour de cassation donne une interprétation à une disposition légale déterminée sans que son arrêt mentionne les faits qui ont donné lieu au litige et à la demande. L'on pourrait sans doute faire le parallèle avec la jurisprudence ordinaire de la Cour de cassation qui, dans la généralité des cas, est suivie par les cours et tribunaux de degré inférieur. Par contre, les arrêts interprétatifs auront indéniablement davantage d'autorité, en raison notamment de leur publication au *Moniteur belge*.

Le ministre est convaincu que dans 95 % des cas, les cours d'appel suivront l'avis qu'elles auront elles-mêmes demandé. Il est vain de recueillir un avis pour ne pas s'y tenir par la suite.

Le préopinant se rallie à ces propos, mais fait remarquer qu'il n'est pas interdit à la partie en désaccord avec l'arrêt interprétatif de se pourvoir en cassa-

Zonder in de beoordeling van de zaak te treden, kan het Hof zich aan de hand van dit dossier een beeld vormen van de context van de voorgelegde rechtsvraag.

Een lid bespeurt in deze procedure toch een zekere ambiguïteit. Ofwel geeft het Hof van Cassatie een interpretatie aan een wetsbepaling binnen de context van een geschil en beperkt het daardoor de draagwijdte van zijn advies; ofwel treedt het buiten deze context en verleent het zijn advies een algemene gelding.

De rechtzoekenden zullen deze uitleggingsarresten immers in andere geschillen aanvoeren met het risico dat ze in een andere context worden geplaatst dan die waarin ze zijn gewezen.

De minister repliceert dat dit lot alle arresten van het Hof van Cassatie beschoren is.

Een ander lid betoogt dat de volledige procedure iets paradoxaals heeft. Wat voor zin heeft het dat een rechtscollege het uitleggingsarrest naast zich mag neerleggen en een van de partijen een voorziening in cassatie kan instellen om van het Hof te vernemen of dat rechtscollege wel terecht heeft gehandeld?

De minister antwoordt dat dit probleem zich nu reeds voordoet. Er zijn hoven van beroep die soms weigeren een arrest van het Hof van Cassatie te volgen in de hoop een kentering in de rechtspraak teweeg te brengen.

Het Hof zal dan verschillende arresten over dezelfde rechtsvraag moeten vellen om eenheid in de rechtspraak tot stand te brengen. Een enkel arrest zal niet altijd volstaan.

Een vorige spreker merkt op dat deze rechtsvorming zich, in tegenstelling tot de uitleggingsarresten, afspeelt binnen de context van gelijkaardige zaken. In de voorgestelde procedure geeft het Hof van Cassatie een uitlegging aan een bepaalde wetsbepaling zonder dat het in het arrest de feiten vermeldt die tot het geschil en het verzoek hebben geleid. Er valt wellicht een parallel te trekken met de gewone rechtspraak van het Hof van Cassatie die in de overgrote meerderheid der gevallen door de lagere hoven en rechtbanken wordt gevolgd. Daar staat tegenover dat de uitleggingsarresten onmiskenbaar een groter gezag zullen hebben onder meer wegens hun publicatie in het *Belgisch Staatsblad*.

De minister is ervan overtuigd dat de hoven van beroep in 95 % van de gevallen gevolg zullen geven aan het advies dat ze zelf hebben gevraagd. Het heeft geen zin een advies in te winnen om het dan terzijde te schuiven.

De vorige spreker sluit zich hierbij aan, maar merkt op dat het de partij die het oneens is met het uitleggingsarrest, niet verboden is om een voorziening in

tion contre le jugement ou l'arrêt de la juridiction qui a suivi l'arrêt interprétatif.

Le ministre répond que les avocats près la Cour de cassation tiendront compte des arrêts interprétatifs de la Cour dans leur avis sur les chances de voir aboutir un pourvoi.

Un membre estime que la procédure proposée viole le principe de l'égalité des armes entre les parties. Si une cour d'appel suit un arrêt interprétatif sur le principal du litige, la partie à laquelle cet arrêt est défavorable sera en effet moins tentée de se pourvoir en cassation. Elle pourra éventuellement envisager un tel pourvoi sur un point de droit accessoire, mais l'impact du pourvoi sera évidemment plus limité.

2. Cohérence juridique

a) Pouvoir de former une demande d'avis préjudiciel

Un membre aimerait connaître la logique de l'article 1147bis, alinéa premier, proposé du Code judiciaire en vertu duquel seule une juridiction statuant en degré d'appel ou en dernier ressort peut saisir la Cour de cassation à titre préjudiciel d'une demande d'interprétation. Pourquoi ce droit est-il refusé aux tribunaux siégeant en première instance? Ces derniers peuvent tout autant être confrontés à des questions de droit sur lesquelles ni la jurisprudence, ni la doctrine ne se sont encore prononcées et au sujet desquelles ces juridictions souhaitent consulter la Cour de cassation en vue d'une bonne administration du droit. Si cette compétence leur est attribuée, elles pourront faire leur un arrêt interprétatif de la Cour, ce qui dissuadera les parties d'aller en appel.

Si seules les juridictions statuant en degré d'appel ou en dernier ressort sont habilitées à saisir à titre préjudiciel la Cour de cassation d'une demande d'interprétation, il s'ensuit que la partie qui ne va pas en appel perd son droit de saisir la Cour de cassation à titre préjudiciel d'une demande d'avis. En d'autres termes, les parties seront contraintes d'aller en appel si elles veulent obtenir un arrêt interprétatif. Le ministre a certes déclaré dans son exposé introductif que les recours en appel sont généralement formés lorsqu'une question juridique de principe est en jeu, mais il n'en reste pas moins que l'on peut se demander s'il n'y a pas au vu de ce qui précède une discrimination entre les juridictions qui statuent en premier ressort et celles qui statuent en degré d'appel.

De plus, la règle selon laquelle seules les juridictions statuant en degré d'appel ou en dernier ressort peuvent introduire une demande d'avis préjudiciel

cassatie in te stellen tegen het vonnis of het arrest van het rechtscollege dat het uitleggingsarrest heeft gevolgd.

De minister antwoordt dat de advocaten bij het Hof van Cassatie in hun advies over de slaagkansen van een voorziening rekening zullen houden met de uitleggingsarresten van het Hof.

Een lid is van oordeel dat de voorgestelde procedure het principe van de wapengelijkheid van de partijen schendt. Indien een hof van beroep het uitleggingsarrest over de hoofdzaak van het geschil volgt, zal de partij voor wie dit arrest ongunstig is uitgevallen, er immers minder toe geneigd zijn een voorziening in cassatie in te stellen. Zij kan het eventueel overwegen voor een ander rechtspunt van ondergeschikt belang, maar de impact van de voorziening zal uiteraard geringer zijn.

2. Juridische coherentie

a) Bevoegdheid tot het stellen van een verzoek tot prejudicieel advies

Een lid wenst de logica te kennen van het voorgestelde artikel 1147bis, eerste lid, van het Gerechtelijk Wetboek overeenkomstig hetwelk enkel rechtscolleges die in beroep of in laatste aanleg uitspraak doen, het verzoek tot prejudicieel advies aanhangig kunnen maken. Waarom wordt dit recht ontzegd aan de rechtbanken zitting houdende in eerste aanleg? Deze laatsten kunnen evengoed worden geconfronteerd met rechtsvragen waaromtrent de rechtspraak en de rechtsleer zich nog niet hebben uitgesproken en waarover zij met het oog op een goede rechtsbedeling het advies van het Hof van Cassatie wensen in te winnen. Indien hun deze bevoegdheid wordt toegekend, kan een uitleggingsarrest van het Hof dat door het betrokken rechtscollege wordt overgenomen, de partijen ervan weerhouden hoger beroep in te stellen.

Wanneer uitsluitend rechtscolleges in beroep of in laatste aanleg het verzoek tot prejudicieel advies aanhangig mogen maken, moet er mee rekening worden gehouden dat de partij die geen hoger beroep aantekent, daardoor haar recht op een prejudicieel advies van het Hof van Cassatie verbeurt. Met andere woorden, de partijen zijn gedwongen in hoger beroep te gaan, indien zij een uitleggingsarrest wensen te verkrijgen. De minister heeft in zijn inleidende uiteenzetting weliswaar verklaard dat het hoger beroep meestal wordt ingesteld wanneer er een juridische principiële kwestie in het geding is, maar toch rijst de vraag of uit het voorgaande geen discriminatie kan worden afgeleid tussen de rechtscolleges die in eerste en in tweede aanleg uitspraak doen.

Voorts dreigt de regel dat uitsluitend rechtscolleges in beroep of in laatste aanleg het verzoek tot prejudicieel advies mogen indienen, het omgekeerde effect te

risque de produire l'effet contraire à celui visé par le projet de loi, qui est de limiter le nombre de litiges et d'accélérer le déroulement des procès (voir les développements de la proposition de loi, doc. Chambre, 1995-1996, n° 206/1, pp. 3-4 et le premier rapport de la commission de la Justice de la Chambre, doc. Chambre, 1995-1996, n° 206/6, p. 2).

L'intervenant estime que la procédure aura plutôt pour effet d'allonger l'instance en degré d'appel et d'entraîner un surcroît de travail pour la Cour de cassation. L'arriéré judiciaire des cours et tribunaux et de la Cour de cassation ne sera donc pas apuré aussi rapidement que le laisse entendre l'auteur de la proposition de loi.

Le ministre fait remarquer que la demande d'avis préjudiciel ne doit être introduite que lorsque la réponse à cette demande s'avère nécessaire pour trancher le litige (article 1147bis, alinéa premier, proposé du Code judiciaire). Si une partie ne peut adhérer à l'interprétation d'un point de droit par le tribunal de première instance, elle interjettera de toute manière appel de cette décision et demandera éventuellement à la cour d'appel de saisir à titre préjudiciel la Cour de cassation d'une demande d'avis.

Les députés ont par ailleurs avancé les arguments suivants pour justifier que le pouvoir de former une demande d'avis préjudiciel soit réservé aux juridictions statuant en degré d'appel ou en dernier ressort.

D'une part, on espère ainsi protéger la Cour de cassation contre un afflux de pareilles demandes.

D'autre part, la nécessité d'un arrêt interprétatif se fera sentir davantage lors de l'examen d'un litige en degré d'appel. En première instance, les débats portent davantage sur des questions de fait, tandis que les questions juridiques se cristallisent plutôt en appel. Les cours d'appel ont également un meilleur aperçu des interprétations divergentes adoptées par les tribunaux de première instance de leur ressort. Elles seront dès lors mieux à même d'apprécier la nécessité d'introduire une demande d'avis préjudiciel.

Il n'empêche que lorsque le juge de paix statue en dernier ressort et que le tribunal de première instance statue en degré d'appel, ces juridictions peuvent également saisir la Cour de cassation d'une demande d'avis préjudiciel.

b) Limitation du pouvoir d'interprétation aux lois fédérales

Plusieurs membres émettent de nettes réserves à l'égard de l'article 1147bis, alinéa premier, proposé, aux termes duquel les demandes d'interprétation dont la Cour est saisie ne peuvent porter que sur des

sorteren van wat het wetsontwerp beoogt, met name het terugdringen van het aantal geschillen en een snellere afwikkeling van de processen (zie de toelichting bij het wetsvoorstel, Stuk Kamer, 1995-1996, nr. 206/1, blz. 3-4 en het eerste verslag van de Kamercommissie voor de Justitie, Stuk Kamer, 1995-1996, nr. 206/6, blz. 2).

Spreker meent dat de procedure de rechtsgang in hoger beroep veeleer zal verlengen alsook het Hof van Cassatie zal overbelasten. De gerechtelijke achterstand bij de hoven van beroep en het Hof van Cassatie zal dus niet zo snel worden weggewerkt als de indier van het wetsvoorstel laat uitschijnen.

De minister merkt op dat het verzoek tot prejudicieel advies slechts aanhangig hoeft te worden gemaakt wanneer het antwoord op dat verzoek noodzakelijk blijkt voor de beslechting van het geschil (het voorgestelde artikel 1147bis, eerste lid, van het Gerechtelijk Wetboek). Indien een partij niet akkoord gaat met de interpretatie van een rechtspunt door de rechtbank van eerste aanleg, zal zij sowieso hoger beroep aantekenen en het hof van beroep eventueel vragen een verzoek tot prejudicieel advies aan het Hof van Cassatie voor te leggen.

In de Kamer van volksvertegenwoordigers werden voorts de volgende argumenten aangehaald om de bevoegdheid tot het indienen van een verzoek tot prejudicieel advies voor te behouden aan de rechtscolleges in beroep of in laatste aanleg.

In de eerste plaats hoopt men het Hof van Cassatie aldus te vrijwaren van een toevloed van deze verzoeken.

Ten tweede zal de nood aan een uitleggingsarrest veeleer rijzen bij de behandeling van het geschil in hoger beroep. In eerste aanleg handelen de debatten veeleer over feitenkwesies, terwijl de rechtsvragen zich eerder kristalliseren in hoger beroep. Tevens hebben de hoven van beroep een beter overzicht van de uiteenlopende interpretaties die de rechtbanken van eerste aanleg er in hun ressort op nahouden. Zij zullen de nood aan een verzoek tot prejudicieel advies derhalve beter kunnen inschatten.

Dat neemt niet weg dat, wanneer de vrederechter in laatste aanleg en de rechtbank van eerste aanleg in beroep optreden, zij eveneens een verzoek tot prejudicieel advies aanhangig kunnen maken.

b) Beperking van de interpretatiebevoegdheid tot federale wetten

Verscheidene leden hebben zware bedenkingen tegen het voorgestelde artikel 1147bis, eerste lid, luidens hetwelk uitsluitend vragen over bepalingen van de wet ter uitlegging aan het Hof mogen worden

dispositions de loi. Les décrets et les ordonnances, pas plus que les arrêtés d'exécution, n'entrent pas dans le champ d'application de la procédure proposée. Ils considèrent que cette exclusion est totalement illogique et n'est pas raisonnablement justifiée.

La commission se rallie à cet avis.

3. Utilité

Un membre demande des précisions sur le gain de temps que représentera, selon l'auteur de la proposition de loi, la procédure proposée, tant pour le justiciable que pour les cours et tribunaux, y compris la Cour de cassation.

Un des arguments invoqués à la Chambre pour justifier les larges amendements apportés au texte était la crainte que la procédure n'entraîne un surcroît de travail pour la Cour de cassation.

À l'heure actuelle, le délai d'examen d'une affaire à la Cour est de deux à trois ans, du moins pour les affaires en langue néerlandaise. Selon certaines indications, l'arriéré aurait tendance à s'accroître.

L'intervenant estime dès lors justifié de se demander si, dans ces conditions, il est bien opportun d'attribuer une nouvelle compétence à la Cour, alors que l'on n'a pas encore trouvé de solution au problème de l'arriéré existant.

Le ministre déclare que la Chambre des représentants a considéré que le succès d'une procédure similaire en France constituait un motif suffisant pour approuver le projet de loi (Normand J., *La saisine pour avis de la Cour de cassation*, Annales de droit de Louvain, 1998, pp. 125-145; Chauvin P., *La saisine pour avis*, Rapport de la Cour de cassation, 1992, La documentation française, pp. 53 et suivantes).

Comme on l'a dit déjà, on espère que l'autorité des arrêts interprétatifs sera telle qu'elle entraînera une diminution du nombre d'instances et un raccourcissement de la durée des procès.

Un autre élément favorable au traitement rapide d'une demande est que la juridiction peut poser des questions assez directes à la Cour de cassation et qu'elle dispose, pour ce faire, d'une grande liberté dans la formulation de ces questions.

En cas de pourvoi en cassation, les parties ne peuvent soumettre à la Cour que des moyens qui s'inscrivent dans le cadre de leur différend. La doctrine peut alors déduire la portée précise d'une disposition légale de la motivation des arrêts.

voorgelegd. Decreten en ordonnances, alsook uitvoeringsbesluiten vallen buiten het toepassingsgebied van de voorgestelde procedure. Zij achten deze uitsluiting totaal onlogisch en niet redelijk verantwoord.

De commissie sluit zich hierbij aan.

3. Bruikbaarheid

Een lid wenst nadere uitleg over de tijdswinst die de voorgestelde procedure volgens de indiener van het wetsvoorstel zal meebrengen voor zowel de rechtzoekenden als de hoven en rechtbanken, het Hof van Cassatie inbegrepen.

Een van de argumenten die in de Kamer werden aangehaald ter verantwoording van de diepgaande amendering, was de vrees dat de procedure zou leiden tot een overbelasting van het Hof van Cassatie.

Op dit ogenblik bedraagt de behandelingstermijn bij het Hof, althans wat de Nederlandstalige zaken betreft, twee tot drie jaar. Er zijn aanwijzingen dat de achterstand oploopt.

Spreker acht het dan ook een gerechtigde vraag of het in die omstandigheden wel opportuun is een nieuwe bevoegdheid aan het Hof toe te kennen wanneer er nog geen oplossing is gevonden voor de bestaande achterstand.

De minister verklaart dat de Kamer van volksvertegenwoordigers zich op het standpunt heeft gesteld dat het succes van de gelijkaardige procedure in Frankrijk een voldoende reden was om het wetsontwerp goed te keuren (Normand J., *La saisine pour avis de la Cour de cassation*, Annales de droit de Louvain, 1998, blz. 125-145; Chauvin P., *La saisine pour avis*, Rapport de la Cour de cassation 1993, La documentation française, blz. 53 en volgende).

Zoals hiervoor al is verklaard, hoopt men dat het gezag van de uitleggingsarresten zo groot zal zijn dat zowel het aantal gedingen zal dalen als de duur van de processen zal worden verkort.

Een ander element dat bevorderlijk is voor de snelle afhandeling van het verzoek, is dat een rechtscollege tamelijk directe vragen aan het Hof van Cassatie kan stellen en bij de formulering daarvan over een grote vrijheid beschikt.

In geval van voorziening in cassatie kunnen de partijen het Hof slechts middelen voorleggen in het kader van hun geschil. De doctrine kan uit de motivering van de arresten dan de precieze draagwijdte van een wetsbepaling afleiden.

Étant donné que la procédure de demande d'avis préjudiciel permet de poser des questions précises, la Cour de cassation se verra contrainte de jouer cartes sur table. Sa marge de manœuvre se trouve ainsi réduite.

*
* *

Au terme de ce premier échange de vues, *la commission* décide d'entendre M. J.M. Piret, procureur général près la Cour de cassation, ainsi que M. P. Van Ommeslaghe, avocat à la Cour de cassation.

M. Piret est entendu parce que la Cour s'est opposée à la proposition de loi dans un avis officieux. Son audition lui permettra également de commenter l'impact éventuel du projet de loi sur la charge de travail et le cadre du personnel de la Cour.

M. Van Ommeslaghe est invité à commenter la note qu'il a transmise à la commission au nom de l'Ordre des avocats à la Cour de cassation (voir annexe).

B. Audition de M. J. M. Piret, procureur général près la Cour de cassation, et de M. P. Van Ommeslaghe, avocat à la Cour de cassation et ancien bâtonnier de l'Ordre des avocats à la Cour de cassation

1. M. J. M. Piret, procureur général près la Cour de cassation

Comme l'a souligné le ministre dans son exposé introductif, l'assemblée générale de la Cour de cassation a rendu un avis assez défavorable sur la proposition de loi de M. Duquesne avant que M. Piret n'ait été désigné au poste de procureur général. Lors de la lecture de cet avis, il faut tenir compte du fait que la Chambre des représentants a ensuite amendé fondamentalement la proposition de loi.

1.1. Constitutionnalité

a) Article 84 de la Constitution

L'objection suivant laquelle la procédure proposée viole la compétence exclusive du législateur en matière d'interprétation authentique des lois est neutralisée de manière suffisante, selon l'orateur, par la disposition selon laquelle les arrêts interprétatifs sont dépourvus de toute autorité (*cf.* l'article 1147ter, alinéa 10, proposé, du Code judiciaire). À cet égard, il n'y a donc pas de contradiction directe entre le projet de loi adopté par la Chambre et la Constitution.

Aangezien de procedure van het verzoek tot prejudicieel advies een precieze vraagstelling mogelijk maakt, wordt het Hof van Cassatie ertoe gedwongen al zijn kaarten op tafel te leggen. Daardoor vermindert zijn manoeuvreerruimte.

*
* *

Tot slot van deze eerste gedachtewisseling beslist *de commissie* de heer J.M. Piret, procureur-generaal bij het Hof van Cassatie, te horen, alsook de heer P. Van Ommeslaghe, advocaat bij het Hof van Cassatie.

De heer Piret wordt gehoord omdat het Hof zich in een officieus advies tegen het wetsvoorstel heeft verzet. Tevens kan hij toelichting verschaffen over de eventuele impact van het wetsontwerp op de werklust en de personeelsformatie van het Hof.

De heer Van Ommeslaghe wordt uitgenodigd om de nota toe te lichten die hij namens de Orde van advocaten bij het Hof van Cassatie, aan de commissie heeft bezorgd (zie bijlage).

B. Hoorzitting met de heer J. M. Piret, procureur-generaal bij het Hof van Cassatie, en de heer P. Van Ommeslaghe, advocaat bij het Hof van Cassatie en gewezen stafhouder van de Orde van advocaten bij het Hof van Cassatie

1. De heer J. M. Piret, procureur-generaal bij het Hof van Cassatie

Zoals de minister in zijn inleidende uiteenzetting heeft aangestipt, heeft de algemene vergadering van het Hof van Cassatie nog vóór de aanstelling van de heer Piret tot procureur-generaal, een tamelijk ongunstig advies uitgebracht over het wetsvoorstel van de heer Duquesne. Bij de lezing van dit advies moet men er mee rekening houden dat de Kamer van volksvertegenwoordigers het wetsvoorstel nadien ingrijpend heeft geamendeerd.

1.1. Grondwettigheid

a) Artikel 84 van de Grondwet

Het bezwaar dat de voorgestelde procedure de exclusieve bevoegdheid van de wetgever inzake de authentieke uitlegging van wetten schendt, wordt volgens spreker afdoende ondervangen door de bepaling dat de uitleggingsarresten geen bindende kracht hebben (het voorgestelde artikel 1147ter, tiende lid, van het Gerechtelijk Wetboek). In dit verband bestaat er dus geen directe tegenstrijdigheid tussen het door de Kamer aangenomen wetsontwerp en de Grondwet.

b) *Article 144 de la Constitution*

Sur ce point, le projet de loi prête encore le flanc à la critique. La procédure proposée rompt en effet avec la mission judiciaire de la Cour de cassation, telle qu'elle est définie par la Constitution, dès lors que la Cour ne se bornerait plus à rendre des arrêts visant à trancher les contestations, puisqu'elle rendrait également des avis relatifs à l'interprétation des dispositions légales.

1.2. Utilité

M. Piret ne voit pas l'utilité pratique de la réforme proposée. À ses yeux, cette réforme ne hâtera pas le règlement des litiges et ne permettra aucune réduction des coûts, contrairement à ce que soutient l'auteur de la proposition de loi.

L'intervenant constate encore que tant le législateur que le gouvernement ont fait de la résorption de l'arriéré judiciaire une priorité politique, alors que, d'un autre côté, ils ont submergé le pouvoir judiciaire de lois produisant l'effet contraire (*cf.* notamment la loi relative au dessaisissement du juge, la loi-Franchimont). La procédure judiciaire n'en devient que plus complexe et plus longue.

Le procureur général craint, dès lors, que le présent projet n'ait lui aussi pour effet de faire traîner les choses.

Il est bien sûr difficile de prédire dans quelle mesure les juridictions introduiront des demandes d'avis préjudiciel. L'intervenant croit savoir que la procédure française analogue est assez peu appliquée (voir *infra*).

Si tel était le cas pour le régime proposé, il n'aurait aucun sens. S'il est trop utilisé, la Cour de cassation sera submergée, d'autant que la procédure doit être clôturée dans un délai déterminé. La Cour devra dès lors postposer d'autres affaires afin de pouvoir rendre un arrêt interprétatif dans le délai imparti.

Pour illustrer ces réserves, le procureur général décrit la procédure telle qu'elle se présentera à son avis dans la pratique.

En degré d'appel d'un litige, une juridiction décide de saisir la Cour de cassation d'une demande d'avis préjudiciel.

Première réflexion: la Cour devra se prononcer sur cette demande sans avoir connaissance des faits qui ont donné lieu au litige. La Cour devra donc interpréter une disposition légale *in abstracto*. L'expérience a montré qu'il s'agit là d'une mission quasi impossible. Il est risqué de déterminer la portée d'une loi sans connaître les problèmes d'application auxquels les justiciables ainsi que les cours et tribunaux se heurtent dans des cas concrets.

b) *Artikel 144 van de Grondwet*

Op dit punt blijft het wetsontwerp vatbaar voor kritiek. De voorgestelde procedure doorbreekt immers de door de Grondwet omschreven rechterlijke taak van het Hof van Cassatie doordat het Hof niet alleen meer arresten zal vellen ter beslechting van een geschil, maar ook adviezen zal verstrekken over de interpretatie van wetsbepalingen.

1.2. Bruikbaarheid

De heer Piret ziet het praktisch nut van de voorgestelde hervorming niet in. Zij zal in zijn ogen niet leiden tot een snellere afhandeling van de geschillen en tot een vermindering van de kosten, zoals de indier van het wetsvoorstel heeft vooropgesteld.

Spreeker stelt node vast dat zowel de wetgever als de regering de strijd tegen de gerechtelijke achterstand tot een beleidsprioriteit hebben uitgeroepen, maar de rechterlijke macht ondertussen overstelpen met wetten die het tegenovergestelde effect hebben (*cf.* onder meer de wet inzake de onttrekking van de zaak aan de rechter, de wet-Franchimont). De rechtsgang wordt daardoor complexer en tijdrovender.

De procureur-generaal vreest dan ook dat het voorliggend ontwerp een zelfde vertragend effect zal hebben.

Het valt natuurlijk moeilijk te voorspellen in welke mate de rechtscolleges verzoeken tot prejudicieel advies aanhangig zullen maken. Spreeker meent te weten dat de gelijkaardige Franse procedure weinig wordt toegepast (*cf. infra*).

Indien dat het geval zou zijn met de voorgestelde regeling, heeft ze geen zin. Indien ze te veel wordt aangewend, zal het Hof van Cassatie worden overbelast, des te meer omdat de procedure binnen een vaste termijn moet worden afgerond. Het Hof zal derhalve andere zaken moeten laten liggen, om tijdig een uitleggingsarrest te kunnen wijzen.

Ter illustratie van deze reserves schetst de procureur-generaal de procedure zoals die zijns inziens in de praktijk zal verlopen.

In de beroepsfase van een geschil beslist een rechtscollege een verzoek tot prejudicieel advies aan het Hof van Cassatie voor te leggen.

Eerste bedenking. Het Hof zal zich over dit verzoek dienen uit te spreken zonder dat het kennis heeft genomen van de feiten die tot het geschil hebben geleid. Het Hof zal dus een wetsbepaling *in abstracto* moeten interpreteren. De ervaring heeft aangetoond dat dit een schier onmogelijke opdracht is. Het is een gewaagde onderneming om de draagwijdte van een wet vast te stellen zonder de toepassingsproblemen te kennen waarop de rechtzoekenden en de hoven en rechtbanken in concrete gevallen zijn gestuit.

Deuxième réflexion: à partir du moment où la Cour de cassation rend son arrêt interprétatif, la procédure devant la juridiction qui a saisi la Cour de la demande d'avis préjudiciel, reprend son cours. Il y a dès lors deux scénarios possibles. Soit les deux parties se conforment à l'avis de la Cour, soit la partie défavorisée par l'avis change son fusil d'épaule et invoque des moyens nouveaux. Étant donné que les avocats de la partie désavantagée par l'avis ont plus d'une corde à leur arc, ils chercheront d'autres voies pour préserver les intérêts de leur client. Cela suppose forcément de nouveaux débats. Il n'y aura donc aucun gain de temps. De plus, la partie désavantagée pourra toujours se pourvoir en cassation.

Troisième réflexion: si l'une des parties conteste l'arrêt interprétatif pendant l'examen de ce pourvoi, il n'est pas exclu que la Cour soit amenée à revoir son interprétation sur la base de la relation des faits et à rendre un arrêt qui diffère de l'arrêt interprétatif publié au *Moniteur belge*. Problème supplémentaire: comme l'arrêt au fond coulé en force de chose jugée ne doit pas être publié au *Moniteur belge*, les justiciables risquent d'avoir l'impression erronée qu'ils trouveront dans l'arrêt interprétatif publié la portée exacte d'une disposition légale.

M. Piret a donc la ferme conviction que le système proposé n'est avantageux pour personne. Il souligne qu'il ne veut surtout pas donner l'impression que la Cour de cassation cherche à se dérober à la nouvelle mission que représenterait la procédure de demande d'avis préjudiciel.

2. M.P. Van Ommeslaghe, avocat à la Cour de cassation et ancien bâtonnier de l'Ordre des avocats à la Cour de cassation

2.1. Constitutionnalité

Dans la note que M. Van Ommeslaghe a fournie à la commission (voir annexe), l'Ordre des avocats à la Cour de cassation adopte au sujet de la constitutionnalité de la procédure proposée une attitude plus sévère que celle du procureur général près la Cour de cassation. Cette note rejoint donc les critiques formulées dans l'avis du Conseil d'État.

a) Article 84 de la Constitution

La Chambre des représentants a pensé pouvoir répondre à l'objection formulée par le Conseil d'État sur ce point, en disposant, à l'article 1147ter, alinéa 10, proposé, du Code judiciaire que l'arrêt interprétatif est dépourvu de toute autorité.

Tweede bedenking. Zodra het Hof van Cassatie zijn uitleggingsarrest heeft geveld, wordt de procedure voor het rechtscollege dat het verzoek tot prejudicieel advies aanhangig heeft gemaakt, hervat. Alsdan zijn er twee mogelijkheden. Ofwel leggen de twee partijen zich neer bij het advies van het Hof, ofwel verandert de partij voor wie het advies ongunstig uitvalt, het geweer van schouder en voert zij nieuwe middelen aan. Aangezien de advocaten van de door het advies benadeelde partij meer dan één pijl op hun boog hebben, zullen zij andere wegen zoeken om de belangen van hun cliënt te vrijwaren. Dit veronderstelt noodzakelijkerwijs nieuwe debatten. Er wordt dus geen tijd gewonnen. Bovendien kan de benadeelde partij nog altijd een voorziening in cassatie instellen.

Derde bedenking. Indien een van de partijen tijdens de behandeling van deze voorziening het uitleggingsarrest in vraag stelt, is het niet uitgesloten dat het Hof zijn interpretatie op grond van het feitenrelaas herziert en een arrest velt dat afwijkt van het uitleggingsarrest dat in het *Belgisch Staatsblad* is gepubliceerd. Bijkomend probleem is dat het arrest ten gronde, dat gezag van gewijsde heeft, niet in het *Belgisch Staatsblad* hoeft te worden gepubliceerd zodat de rechtzoekenden in de foutieve veronderstelling zullen verkeren dat zij in het gepubliceerde uitleggingsarrest de juiste toedracht van een wetbepaling zullen vinden.

De heer Piret is dan ook de vaste overtuiging toegevoegd dat de voorgestelde regeling niemand tot voordeel strekt. Hij beklemtoont dat hij met deze conclusie geenszins de indruk wil wekken dat het Hof van Cassatie de procedure van het verzoek tot prejudicieel advies liever van zich af wenst te schuiven.

2. De heer P. Van Ommeslaghe, advocaat bij het Hof van Cassatie en gewezen stafhouder van de Orde van advocaten bij het Hof van Cassatie

2.1. Grondwettigheid

In de nota die de heer Van Ommeslaghe aan de commissie heeft bezorgd (zie bijlage), neemt de Orde van advocaten bij het Hof van Cassatie met betrekking tot de grondwettigheid van de voorgestelde procedure een strengere houding aan dan de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie. De nota sluit derhalve nauw aan bij het kritisch advies van de Raad van State.

a) Artikel 84 van de Grondwet

De Kamer van volksvertegenwoordigers heeft gemeend het bezwaar van de Raad van State op dit punt te kunnen ondervangen door in het voorgestelde artikel 1147ter, tiende lid, van het Gerechtelijk Wetboek te bepalen dat het uitleggingsarrest geen bindende kracht heeft.

Comme l'a dit le procureur général, cette disposition permet de lever l'objection sur le plan formel.

Il n'empêche qu'en pratique, on va se trouver en présence d'une interprétation *in abstracto* d'une disposition légale, indépendante de tout litige et faisant l'objet d'un *obiter dictum* non motivé. De plus, les arrêts interprétatifs doivent être publiés au *Moniteur belge*. Ils présentent ainsi une forte similitude avec les arrêts de la Cour d'arbitrage, qui sont précisément soumis à la même obligation en raison de leur validité *erga omnes*.

La publication au *Moniteur belge* n'est utile, selon M. Van Ommeslaghe, que dans la mesure où elle a pour but de conférer un caractère obligatoire à l'interprétation légale contenue dans ces arrêts.

Un problème particulièrement épineux, qui a déjà été évoqué précédemment, vient de l'absence d'obligation de motiver l'avis interprétatif.

L'auteur de la proposition, M. Duquesne, a déclaré en commission de la Justice de la Chambre qu'en ce qui concerne l'absence de motivation des arrêts interprétatifs, on a finalement choisi de suivre l'exemple français. Le but était d'accorder à la Cour de cassation la plus grande latitude possible au cas où elle serait à nouveau saisie ultérieurement dans le cadre d'un pourvoi en cassation (voir le rapport complémentaire de M. Barzin, doc. Chambre, 1995-1996, n° 206/12, p. 9).

M. Van Ommeslaghe constate que le projet de loi va, sur ce point, contre le courant dominant selon lequel les juridictions doivent motiver leurs jugements dans un langage compréhensible. La Cour de cassation, en particulier, est parfois critiquée pour l'herméticité du langage qu'elle utilise dans ses arrêts. Lorsqu'un tel langage empêche les justiciables de suivre le raisonnement de la Cour, celle-ci manque à son obligation de motiver.

Le projet de loi fait dès lors un virage à 180 degrés en dispensant la Cour de cassation de l'obligation de motivation. La Cour peut donc rendre un arrêt interprétatif ne reprenant que la conclusion de son raisonnement, sans les prémisses, la *ratio legis* étant que, de la sorte, elle peut encore revoir son interprétation par la suite.

La non-motivation des arrêts interprétatifs affaiblit cependant leur force de persuasion. Les parties désavantagées par un tel arrêt seront tentées soit de reprendre le débat sur la question de droit soit de modifier leur tactique de défense. L'argument selon lequel le législateur ne motive pas non plus une loi interprétative est dénué de tout fondement, puisque la *ratio legis* figure dans les travaux préparatoires.

M. Van Ommeslaghe conclut dès lors que le système de l'arrêt interprétatif est contraire à la tradi-

Zoals de procureur-generaal heeft gesteld, is het bezwaar hiermee formeel gezien uit de weg geruimd.

Dat neemt niet weg dat men in de praktijk voor een uitlegging *in abstracto* van een wetsbepaling zal staan, die losgekoppeld is van elk geschil en het voorwerp uitmaakt van een *obiter dictum* zonder motiveering. Bovendien dienen de uitleggingsarresten in het *Belgisch Staatsblad* te worden bekendgemaakt. Aldus vertonen zij een sterke gelijkenis met de arresten van het Arbitragehof die juist vanwege hun gelding *erga omnes* aan dezelfde verplichting onderworpen zijn.

De publicatie in het *Belgisch Staatsblad* is volgens de heer Van Ommeslaghe slechts dienstig voor zover ze tot doel heeft de in deze arresten vervatte wetsinterpretatie een dwingend karakter te verlenen.

Een bijzonder netelig probleem dat hiervoor al is aangeraakt, is de ontstentenis van de verplichting om het uitleggingsarrest te motiveren.

De indiener van het wetsvoorstel, de heer Duquesne, verklaarde dienaangaande in de Kamercommissie voor de Justitie dat «, wat het niet-motiveren van de uitleggingsarresten betreft, er uiteindelijk voor werd gekozen het Franse model te volgen. Het is de bedoeling dat het Hof van Cassatie zo vrij mogelijk kan beslissen wanneer de zaak later in het kader van een voorziening in cassatie opnieuw aan het Hof wordt voorgelegd» (zie het aanvullend verslag van de heer Barzin, Stuk Kamer, 1995-1996, nr. 206/12, blz. 9).

De heer Van Ommeslaghe stelt vast dat het wetsontwerp op dit punt inroeit tegen de heersende stroming dat de rechtscolleges hun uitspraken in een begrijpelijke taal moeten motiveren. Inzonderheid het Hof van Cassatie krijgt wel eens het verwijt toegestuurd dat het zich in zijn arresten van een hermetische taal bedient. Wanneer de rechtzoekenden hierdoor de redenering van het Hof niet kunnen vatten, schiet het Hof tekort in zijn motiveringsplicht.

Het wetsontwerp maakt dan ook een bocht van 180 graden door het Hof van Cassatie te ontslaan van de motiveringsplicht. Het Hof kan derhalve een uitleggingsarrest vellen dat alleen de conclusie van de redenering bevat, zonder de premissen. De *ratio legis* hiervan is dat het Hof zijn interpretatie achteraf dan nog kan herzien.

De niet-motivering van de uitleggingsarresten zwakt hun overtuigingskracht echter af. De partijen voor wie een dergelijk arrest ongunstig uitvalt, zullen dan ofwel het debat over de rechtsvraag hervatten ofwel hun verdediging over een andere boeg gooien. Het argument dat de wetgever in een interpretatieve wet evenmin een motivering opgeeft, mist elke grond omdat de *ratio legis* terug te vinden is in de voorbereidende werken.

De heer Van Ommeslaghe komt dan ook tot de slotsom dat de techniek van het uitleggingsarrest

tion de notre pouvoir judiciaire et aux attentes des justiciables.

b) Article 144 de la Constitution

L'octroi d'une compétence d'avis à la Cour de cassation en tant que juridiction suprême n'est pas compatible avec le rôle que l'article 144 de la Constitution a réservé au pouvoir judiciaire, à savoir celui de trancher des contestations.

Cette objection constitutionnelle forme le substrat d'une difficulté pratique. La Cour de cassation n'est pas préparée à appliquer la nouvelle procédure. Elle n'a pas l'habitude de rendre des avis, sa mission étant de trancher des contestations de manière contradictoire. Le requérant en cassation dépose un mémoire qui est rédigé, en matière civile, par un avocat spécialisé à la Cour de cassation, puis le défendeur dépose un mémoire en réponse qui a également été rédigé par un avocat spécialisé. Ensuite, le procureur général près la Cour de cassation rend un avis et, enfin, la Cour décide. Cette procédure garantit la Cour que examinera la question juridique sous plusieurs angles dans le cadre du règlement du litige.

2.2. Utilité

a) La procédure française

La proposition de loi qui sous-tend le présent projet se base sur un article du professeur P. Delnoy (Université de Liège)(1), qui s'est inspiré d'une procédure française analogue, «la saisine pour avis de la Cour de cassation», créée par la loi du 15 mai 1991.

L'article L.151-1, premier alinéa, du Code de l'organisation judiciaire français dispose à cet égard ce qui suit:

«Avant de statuer sur une demande soulevant une question de droit nouvelle, présentant une difficulté sérieuse et se posant dans de nombreux litiges, les juridictions de l'ordre judiciaire peuvent, par une décision non susceptible de recours, solliciter l'avis de la

(1) Pour une requête en interprétation devant la Cour de cassation, JT, n° 5630, 18-25 avril 1992, voir les développements précédant la proposition de loi, doc. Chambre, 1995-1996, n° 206/1, pp. 1 et 5-6.

indruist tegen de tradities van onze rechterlijke macht en de verwachtingen die de rechtzoekenden daarin stellen.

b) Artikel 144 van de Grondwet

De toekenning van een adviesbevoegdheid aan het Hof van Cassatie als hoogste rechtscollege is niet verenigbaar met de rol die artikel 144 van de Grondwet aan de rechterlijke macht heeft voorbehouden, namelijk het beslechten van geschillen.

Dit constitutioneel bezwaar vormt het substraat van een praktische moeilijkheid. Het Hof van Cassatie is namelijk niet voorbereid op de nieuwe procedure. Het heeft niet de gewoonte om adviezen te verstrekken, wel om geschillen op tegensprekelijke wijze af te handelen. De verzoeker in cassatie legt een memorie neer die in burgerlijke zaken wordt opgesteld door een gespecialiseerd advocaat bij het Hof van Cassatie, waarop de verweerder een memorie van antwoord indient, eveneens opgesteld door een gespecialiseerd advocaat. Vervolgens verstrekt de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie een advies, waarna het Hof beslist. Deze procedure vormt de waarborg dat het Hof bij de beslechting van het geschil de rechtsvraag vanuit verschillende invalshoeken zal onderzoeken.

2.2. Bruikbaarheid

a) De Franse procedure

Het wetsvoorstel dat aan dit wetsontwerp ten grondslag ligt, is gebaseerd op een artikel van professor P. Delnoy (Université de Liège)(1) die zich geïnspireerd heeft op een gelijkaardige Franse procedure, «la saisine pour avis de la Cour de cassation», ingesteld door de wet van 15 mei 1991.

Artikel L.151-1, eerste lid, van de Franse «Code de l'organisation judiciaire» bepaalt hieromtrent het volgende:

«Alvorens uitspraak te doen over een vordering waarbij een nieuw rechtsprobleem wordt opgeworpen dat een ernstige moeilijkheid vormt en in vele geschillen voorkomt, kunnen de rechtscolleges van de rechterlijke orde, bij een beslissing die niet vatbaar is

(1) Pour une requête en interprétation devant la Cour de cassation, JT, nr. 5630, 18-25 april 1992, zie de toelichting bij het wetsvoorstel, St. Kamer, 1995-1996, nr. 206/1, blz. 1 en 5-6.

Cour de cassation qui se prononce dans le délai de trois mois de sa saisine».

L'avis est prononcé par une chambre spéciale composée du premier président, des six présidents de chambre et de deux conseillers désignés par affaire par chacune des chambres concernées. La procédure est contradictoire et le ministère public est entendu(1).

L'avis n'est pas contraignant parce que, dans le cas contraire, il violerait l'article 5 du Code civil français. Cet article dispose qu'«il est défendu aux juges de prononcer par voie de disposition générale et réglementaire sur les causes qui leur sont soumises»(2). Cette interdiction est traduite sur le plan juridico-technique à l'article 1351 du même Code, qui énonce le principe de l'autorité relative de la chose jugée, selon lequel «la solution retenue par le juge dans la décision qu'il rend n'a pas, juridiquement, d'autorité au-delà du cadre du litige qui lui était soumis».

Il faut souligner que le législateur français a protégé sa compétence législative contre l'ingérence du pouvoir judiciaire non seulement au moyen de l'article 5 du Code civil, mais également de l'article 12 de la loi des 16 et 24 août 1790 qui prévoit que «ils (les tribunaux) ne pourront point faire de règlements, mais ils s'adresseront au corps législatif toutes les fois qu'ils croiront nécessaire, soit d'interpréter une loi, soit d'en faire une nouvelle».

Dans leur manuel *La justice et ses institutions*, J. Vincent, S. Guinchard, G. Montagnier et A. Varinard font observer que ces dispositions n'ont toutefois pas empêché le législateur français de permettre la saisine pour avis du Conseil d'État et de la Cour de cassation, tant en matière administrative qu'en matière civile, et ce dans l'espoir d'éviter des recours en cassation trop fréquents(3).

En ce qui concerne l'utilisation de la procédure(4), P. Chauvin, le secrétaire général de la première présidence de la Cour de cassation française, a attiré l'attention sur le fait que pendant les 21 mois suivant l'entrée en vigueur de la loi du 15 mai 1991, l'on a présenté 30 demandes. Il est à remarquer que

voor hoger beroep, het advies vragen van het Hof van Cassatie, dat binnen drie maanden na de aanhangigmaking uitspraak doet».

Het advies wordt uitgesproken door een bijzondere kamer die is samengesteld uit de eerste voorzitter, de zes kamervoorzitters en twee raadsheren die per zaak door elk van de betrokken kamers worden aangewezen. De procedure verloopt op tegenspraak en het openbaar ministerie wordt gehoord(1).

Het advies heeft geen bindende kracht omdat anders artikel 5 van het Frans Burgerlijk Wetboek zou worden geschonden. Dit artikel bepaalt dat «*il est défendu aux juges de prononcer par voie de disposition générale et réglementaire sur les causes qui leur sont soumises*(2)». Dit verbod wordt juridisch-technisch vertaald in artikel 1351 van hetzelfde Wetboek houdende het principe van het relatief gezag van het rechterlijk gewijsde volgens hetwelk «*la solution retenue par le juge dans la décision qu'il rend n'a pas, juridiquement, d'autorité au-delà du cadre du litige qui lui était soumis*».

Aan te stippen valt dat de Franse wetgever zijn wetgevende bevoegdheid niet alleen met artikel 5 van het Burgerlijk Wetboek heeft beschermd tegen een inmenging van de rechterlijke macht, maar ook met artikel 12 van de wet van 16 en 24 augustus 1790 luidens hetwelk «*ils (les tribunaux) ne pourront point faire de règlements, mais ils s'adresseront au corps législatif toutes les fois qu'ils croiront nécessaire, soit d'interpréter une loi, soit d'en faire une nouvelle*».

In hun handboek *La justice et ses institutions* merken J. Vincent, S. Guinchard, G. Montagnier en A. Varinard op dat deze bepalingen de Franse wetgever er echter niet van hebben weerhouden om zowel in administratieve als in burgerlijke zaken de saisine voor advies van respectievelijk de Raad van State en het Hof van Cassatie mogelijk te maken, in de hoop al te frequente cassatieberoepen te voorkomen(3).

Wat het gebruik van de procedure betreft(4), heeft P. Chauvin, secretaris-generaal van het eerste voorzitterschap van het Franse Hof van Cassatie, erop gewezen dat er in de 21 maanden na de inwerkingtreding van de wet van 15 mei 1991 30 verzoeken aanhangig werden gemaakt. Daarbij valt op dat

(1) Voir Normand, J., *La saisine pour avis de la Cour de cassation*, Annales de droit de Louvain, 1998, pp. 125-145, en particulier 133-135; Chauvin, P., *La saisine pour avis, Rapport de la Cour de cassation*, 1993, *La documentation française*, pp. 53 et suivantes.

(2) Voir à cet égard la citation de la doctrine française dans le rapport complémentaire de M. Barzin, doc. Chambre, 1995-1996, n° 206/12, pp. 6-8.

(3) Vincent, J., Guinchard, S., Montagnier, G. et Varinard, A., *La justice et ses institutions*, Paris, Dalloz, 1996, 4e édition, pp. 87-88 et 394-395.

(4) Chauvin, P., *l.c.*, p. 56, voir aussi Normand, J., *l.c.*, pp. 136-142.

(1) Zie Normand, J., *La saisine pour avis de la Cour de cassation*, Annales de droit de Louvain, 1998, blz. 125-145, inz. 133-135; Chauvin, P., *La saisine pour avis, Rapport de la Cour de cassation* 1993, *La documentation française*, blz. 53 en volgende.

(2) Zie in dit verband het citaat uit de Franse rechtsleer in het aanvullend verslag van de heer Barzin, Stuk Kamer, 1995-1996, nr. 206/12, blz. 6-8.

(3) Vincent, J., Guinchard, S., Montagnier, G. en Varinard, A., *La justice et ses institutions*, Parijs, Dalloz, 1996, 4e editie, blz. 87-88 en 394-395.

(4) Chauvin, P., *l.c.*, blz. 56, zie ook Normand, J., *l.c.*, blz. 136-142.

trois lois, en particulier, ont donné lieu respectivement à sept, cinq et quatre demandes d'avis, à savoir la loi du 10 janvier 1978 sur le crédit à la consommation, la loi du 31 décembre 1989 sur le surendettement des particuliers et la loi du 3 juillet 1991 portant réforme des procédures civiles d'exécution.

L'on a donc fait relativement peu usage de la procédure d'avis.

D'après *M. Van Ommeslaghe*, ce n'est pas une pareille procédure qui permettra d'interpréter les dispositions fondamentales du Code civil ou du Code du commerce.

L'exemple français n'est donc certainement pas convaincant.

b) *Accélération de la procédure*

À la lumière de l'expérience qu'il a accumulée pendant plusieurs années dans le domaine de la procédure en cassation, *M. Van Ommeslaghe* souscrit en la matière au point de vue de *M. Piret*, procureur général près la Cour de cassation.

Même s'il se dit acquis à la nécessité d'accélérer et de simplifier la procédure, il estime que la procédure proposée aura précisément l'effet inverse.

En ce qui concerne la durée de la procédure, l'article 1147ter, septième et huitième alinéas, proposé, du Code judiciaire prévoit que la Cour de cassation se prononce dans un délai de neuf mois maximum à dater de la saisine.

M. Van Ommeslaghe estime que l'on prolongera ainsi d'un an au moins l'ensemble de la procédure devant la juridiction qui a formulé la demande d'avis préjudiciel. Plusieurs facteurs y contribuent.

Tout d'abord, il y a peu de chances que les parties s'inclinent sans plus devant un arrêt interprétatif non motivé.

En effet, les litiges au niveau des cours d'appel soulèvent des problèmes juridiques complexes auxquels il faut donner des réponses satisfaisantes.

La partie succombante ne se laissera pas convaincre, par un arrêt interprétatif défavorable, de ne pas se pourvoir en cassation. En effet, l'avis de la Cour n'est pas contraignant. L'on risque, outre de voir se prolonger la procédure, de faire naître une contradiction entre l'arrêt interprétatif qui a été prononcé *ex abrupto* et l'arrêt qui sera rendu à la suite d'un pourvoi en cassation.

inzonderheid drie wetten aanleiding hebben gegeven tot respectievelijk zeven, vijf en vier verzoeken om advies, te weten de wet van 10 januari 1978 betreffende het consumentenkrediet, de wet van 31 december 1989 betreffende de overmatige schuldenlast van natuurlijke personen en de wet van 9 juli 1991 houdende hervorming van de burgerlijke procedures inzake tenuitvoerlegging.

De adviesprocedure werd dus relatief weinig gebruikt.

Het is volgens *de heer Van Ommeslaghe* niet met een dergelijke procedure dat de fundamentele bepalingen van het Burgerlijk Wetboek of het Wetboek van Koophandel zullen worden geïnterpreteerd.

Het Franse voorbeeld is dus zeker niet overtuigend.

b) *Versnelling van de rechtspleging*

In het licht van zijn jarenlange ervaring met de cassatieprocedure onderschrijft *de heer Van Ommeslaghe* met betrekking tot dit aspect het standpunt van *de heer Piret*, procureur-generaal bij het Hof van Cassatie.

Hoezeer hij ook gewonnen is voor een versnelling en een vereenvoudiging van de rechtspleging, toch meent hij dat de voorgestelde procedure juist het tegenovergestelde effect zal teweegbrengen.

Wat de duur van de procedure betreft, bepaalt het voorgestelde artikel 1147ter, zevende en achtste lid, van het Gerechtelijk Wetboek dat het Hof van Cassatie een advies uitbrengt binnen een termijn van maximaal negen maanden te rekenen vanaf de aanhangigmaking.

De heer Van Ommeslaghe voorziet dat de volledige procedure voor het rechtscollege dat het verzoek tot prejudicieel advies aanhangig heeft gemaakt, hierdoor op zijn minst met één jaar zal worden verlengd. Verscheidene factoren dragen daartoe bij.

In de eerste plaats bestaat er weinig kans toe dat de partijen zich eenvoudigweg zullen neerleggen bij een niet-gemotiveerd uitleggingsarrest.

Geschillen op het niveau van de hoven van beroep roepen immers complexe juridische problemen op waarvoor een afdoend antwoord moet worden gevonden.

De in het ongelijk gestelde partij zal er zich door een voor haar ongunstig uitleggingsarrest niet van laten weerhouden om een voorziening in cassatie in te stellen. Het advies van het Hof heeft immers toch geen bindende kracht. Naast de verlenging van de rechtsgang dreigt tevens het gevaar van een tegenstrijdigheid tussen het uitleggingsarrest dat *ex abrupto* wordt uitgesproken, en het arrest dat ingevolge een voorziening in cassatie wordt gewezen.

Deuxièmement, la Cour de cassation doit se prononcer, en application de l'article 1147*bis* proposé du Code judiciaire, sur la recevabilité de la demande d'avis préjudiciel. La demande est-elle nécessaire pour que le litige puisse être tranché? La Cour s'est-elle déjà prononcée sur une demande ou un pourvoi ayant le même objet? Il n'est pas exclu que la Cour de cassation conclue encore à l'irrecevabilité à la fin du délai maximum de neuf mois (*cf.* l'article 1147*ter*, 6°, 7°, 8°, proposés du Code judiciaire). L'on aura ainsi perdu un an.

c) Économie

Au cours de la discussion de la proposition de loi en commission de la Justice de la Chambre, M. Landuyt s'est félicité qu'elle permette aux parties litigantes d'obtenir un arrêt de la Cour sans devoir attendre la fin de la procédure et supporter les frais d'un pourvoi (*cf.* rapport complémentaire de M. Barzin, doc. Chambre, 1995-1996, n° 206/12, p. 9).

M. Van Ommeslaghe ne voit pas comment la procédure proposée pourrait permettre de réduire les frais. Les avocats des parties concernées, qui ne doivent pas nécessairement appartenir au corps des avocats à la Cour de cassation, peuvent en effet déposer des mémoires de même nature que ceux qui sont échangés au cours de la procédure normale en cassation. Il est illusoire de penser qu'ils le feront gratuitement. Lorsque, par la suite, l'une des parties se pourvoira en cassation, l'on déposera à nouveau des mémoires qui concerneront plus que probablement aussi d'autres problèmes juridiques que ceux qui auront été soumis à la Cour dans le cadre de la procédure d'avis. Ces mémoires, quant à eux, — et c'est quelque peu anormal — devront bel et bien être rédigés, eux, par un avocat à la Cour de cassation.

2.3. Conclusion

Au cas où l'on aurait encore un doute, *M. Van Ommeslaghe* répète une nouvelle fois son opposition au projet de loi. En approuvant la procédure proposée, le législateur dérogerait à la mission de la Cour de cassation qui est fixée dans la Constitution.

L'intervenant craint que le manque de préparation et l'absence de toute obligation de motiver ne soient pas conformes aux intérêts de la Cour, avec cette conséquence que les arrêts interprétatifs seraient d'un niveau inférieur à celui des arrêts tranchant les contestations.

En outre, la procédure n'est pas très conviviale pour les justiciables. Elle prendra plus de temps, coût

Ten tweede dient het Hof van Cassatie zich overeenkomstig het voorgestelde artikel 1147*bis* van het Gerechtelijk Wetboek uit te spreken over de ontvankelijkheid van het verzoek tot prejudicieel advies. Is het verzoek noodzakelijk voor de beslechting van het geschil? Heeft het Hof reeds uitspraak gedaan op een verzoek of een voorziening met hetzelfde onderwerp? Het is niet uitgesloten dat het Hof van Cassatie op het einde van de maximumtermijn van negen maanden alsnog tot de onontvankelijkheid besluit (*cf.* het voorgestelde artikel 1147*ter*, zesde, zevende en achtste lid, van het Gerechtelijk Wetboek). Aldus is een jaar verloren gegaan.

c) Kostenbesparing

Tijdens de bespreking van het wetsvoorstel in de Kamercommissie voor de Justitie «juichte de heer Landuyt het toe dat partijen in een geschil door het wetsvoorstel een uitspraak van het Hof kunnen verkrijgen zonder het einde van de procedure te hoeven afwachten en de kosten van een voorziening te moeten dragen» (*cf.* het aanvullend verslag van de heer Barzin, Stuk Kamer, 1995-1996, nr. 206/12, blz. 9).

De heer Van Ommeslaghe ziet niet in hoe de voorgestelde procedure kostenbesparend zou zijn. De advocaten van de betrokken partijen, die niet tot het korps van de advocaten bij het Hof van Cassatie hoeven te behoren, kunnen immers memories indienen die van dezelfde aard zijn als die welke tijdens de reguliere cassatieprocedure worden uitgewisseld. Het is een illusie te denken dat zij dit kosteloos zouden doen. Wanneer achteraf een van de partijen een voorziening in cassatie instelt, zullen er opnieuw memories worden ingediend die hoogstwaarschijnlijk ook andere rechtsproblemen zullen betreffen dan die welke in het raam van de adviesprocedure aan het Hof van Cassatie zijn voorgelegd. Deze memories — en dat is enigszins een anomalie — dienen wel door een advocaat bij het Hof van Cassatie te worden opgesteld.

2.3. Besluit

Voor zover dit nog niet duidelijk zou zijn, spreekt *de heer Van Ommeslaghe* nogmaals zijn verzet uit tegen het wetsontwerp. Door de voorgestelde procedure goed te keuren, zou de wetgever afwijken van de in de Grondwet vastgestelde rechterlijke opdracht van het Hof van Cassatie.

Spreker vreest dat het gebrek aan voorbereiding en de ontstentenis van motiveringsplicht het Hof parten zullen spelen zodat de uitleggingsarresten minder hoogstaand zullen zijn dan de arresten waarmee geschillen worden beslecht.

Bovendien ligt de gebruiksvriendelijkheid van de procedure voor de rechtzoekenden veeleer laag. De

tera davantage et ne favorisera certainement pas le règlement des litiges.

Et l'intervenant n'envisage même pas l'hypothèse qu'une juridiction statuant en degré d'appel ou en dernier ressort puisse trouver là un moyen supplémentaire pour se débarrasser d'une affaire complexe. Cette juridiction pourrait non seulement se déclarer incompétente ou désigner un expert, mais également s'adresser à la Cour de cassation.

Enfin, *M. Van Ommeslaghe* regrette la contradiction que le projet de loi crée en ce qui concerne le rôle des avocats à la Cour de cassation. D'une part, en vertu de la modification proposée de l'article 478 du Code judiciaire, les avocats plaidant au fond pourront postuler devant la Cour de cassation au cours de la phase de procédure d'avis, alors que, selon l'intervenant, ils sont moins rompus à la technique des moyens de cassation, et, d'autre part, en cas de pourvoi en cassation, ils devront céder la place à un avocat spécialisé à la Cour de cassation.

Cette asymétrie a pour conséquence qu'un problème juridique identique sera abordé de manière différente, dans le cadre d'un litige, par les avocats concernés.

3. Discussion

3.1. Objet du projet de loi

Un membre désire savoir si les objectifs de la loi française du 15 mai 1991 instaurant la saisine pour avis devant la Cour de cassation sont identiques à ceux du présent projet de loi. Visait-on à accélérer la procédure et à prévenir les pourvois en cassation? Quelles sont les juridictions qui peuvent saisir la Cour de cassation d'une demande d'avis? S'agit-il uniquement des juridictions qui statuent en degré d'appel ou en dernier ressort?

M. Van Ommeslaghe répond qu'un problème se pose en ce qui concerne les objectifs du projet de loi belge. La proposition de *M. Duquesne* disposait que la requête en interprétation des lois, décrets, ordonnances, arrêtés et règlements ne peut être introduite que par les personnes qui y sont habilitées par le Roi. Selon les développements, il s'agirait des ordres professionnels (Ordre national des avocats, futur Ordre national des notaires, etc.), des facultés de droit ainsi que du gouvernement fédéral et des gouvernements de communauté et de région (doc. Chambre, 1995-1996, n° 206/1, pp. 5-6).

L'exposé introductif du ministre et la note de l'Ordre des avocats à la Cour de cassation (voir annexe) soulignent que la commission de la Justice de la Chambre a progressivement réduit le champ

rechtsgang zal langer aanslepen, meer kosten en de oplossing van geschillen zeker niet bevorderen.

Spreker neemt in zijn overwegingen niet de hypothese onder ogen volgens welke een rechtscollege in beroep of in laatste aanleg er een middel bij krijgt om zich van een complexe zaak te ontdoen. Het kan zich niet alleen onbevoegd verklaren of een expert aanwijzen, het zal zich eveneens tot het Hof van Cassatie kunnen wenden.

Tot slot betreurt *de heer Van Ommeslaghe* de contradictie die het wetsontwerp in het leven roept met betrekking tot de rol van de advocaten bij het Hof van Cassatie. Enerzijds kunnen overeenkomstig de voorgestelde wijziging van artikel 478 van het Gerechtelijk Wetboek de advocaten ten gronde voor het Hof van Cassatie optreden tijdens de fase van de adviesprocedure, hoewel ze in de ogen van spreker minder beslagen zijn in de techniek van de cassatiemiddelen, anderzijds zullen zij in geval van voorziening in cassatie, de plaats moeten ruimen voor een gespecialiseerd advocaat bij het Hof van Cassatie.

Deze asymmetrie heeft tot gevolg dat een zelfde rechtsvraag in een geschil door de betrokken advocaten op verschillende wijze zal worden benaderd.

3. Bespreking

3.1. Doelstelling van het wetsontwerp

Een lid wenst te weten of aan de Franse wet van 15 mei 1991 tot instelling van een adviesprocedure voor het Hof van Cassatie dezelfde doelstellingen ten grondslag lagen als aan het voorliggende wetsontwerp. Werd een versnelling van de rechtspleging en het voorkomen van cassatieberoepen beoogd? Welke rechtscolleges kunnen het verzoek aanhangig maken? Alleen zij die in beroep of in laatste aanleg uitspraak doen?

De heer Van Ommeslaghe antwoordt dat er zich met betrekking tot de doelstellingen van het Belgisch wetsontwerp een moeilijkheid voordoet. Zo werd in het wetsvoorstel van de heer *Duquesne* bepaald dat het verzoek tot uitlegging van wetten, decreten, ordonnances, besluiten en verordeningen slechts kon worden ingediend door personen die daartoe door de Koning gemachtigd zijn. Volgens de toelichting zou het om de beroepsordes gaan (de Nationale Orde van Advocaten, de toekomstige Nationale Orde van Notarissen, enz.), de rechtsfaculteiten, alsook om de federale regering en de gemeenschaps- en gewestregeringen (Stuk Kamer, 1995-1996, nr. 206/1, blz. 5-6).

In de inleidende uiteenzetting van de minister en de nota van de Orde van advocaten bij het Hof van Cassatie (zie bijlage) is erop gewezen dat de Kamercommissie voor de Justitie het toepassingsgebied van

d'application de la procédure. Elle a prévu en définitive que seules les juridictions statuant en degré d'appel ou en dernier ressort peuvent saisir la Cour de cassation d'une demande d'avis préjudiciel relativement à des dispositions légales.

En France, n'importe quelle juridiction peut saisir la Cour de cassation pour avis. L'avis de la Cour de cassation française n'a force obligatoire ni pour la juridiction qui a posé la question, ni pour les parties litigantes, ni pour la Cour de cassation elle-même (*cf. supra*). L'on espère cependant que les avis seront suivis par les juridictions de fond. La *ratio legis* de la loi française du 15 mai 1991 était d'accélérer la procédure et de prévenir la saisine des cours d'appel et de la Cour de cassation(1). Cet objectif a cependant suscité des critiques.

Selon *M. Van Ommeslaghe*, le régime français est en tout cas plus cohérent que celui contenu dans le projet de loi.

3.2. Opportunité

a) Portée de l'arrêt interprétatif

Un membre continue à s'interroger sur la portée de l'avis de la Cour de cassation. D'une part, l'article 1147ter, alinéa 10 du Code judiciaire, dispose que l'avis interprétatif est dépourvu de toute autorité, alors que, d'autre part, la Cour peut, en vertu de l'article 1147bis, alinéa 5, proposé, du même Code, déclarer la demande d'avis préjudiciel irrecevable si elle s'est déjà prononcée sur une demande ou un pourvoi ayant le même objet. De plus, l'arrêt interprétatif est publié au *Moniteur belge*. Au total, l'ensemble est très confus. Les justiciables pourraient avoir l'impression que l'interprétation de la Cour de cassation doit être considérée comme un avenant au texte de loi.

MM. Piret et Van Ommeslaghe souscrivent à cette observation.

Un autre membre estime qu'une fois que la Cour de cassation a rendu un arrêt interprétatif et que la procédure a repris devant la juridiction qui a introduit la demande d'avis préjudiciel, la question se pose de savoir si la partie désavantagée par cet arrêt pourra continuer à avancer des arguments pour contester l'interprétation donnée dans l'arrêt.

Le ministre ainsi que *MM. Piret et Van Ommeslaghe* répondent par l'affirmative.

Un membre en conclut que la procédure proposée ne permet pas de gagner du temps. La procédure ne serait accélérée qu'au cas où le point de contestation serait tranché par l'avis préjudiciel.

de procedure gaandeweg heeft beperkt. Zo werd uiteindelijk bepaald dat alleen de rechtscolleges in beroep of in laatste aanleg een verzoek tot prejudicieel advies aanhangig kunnen maken betreffende wetsbepalingen.

In Frankrijk kan om het even welk rechtscollege het Hof van Cassatie om advies verzoeken. Het advies van het Franse Hof van Cassatie is bindend noch voor het rechtscollege dat de vraag heeft gesteld, noch voor de gedingpartijen, noch voor het Hof van Cassatie zelf (*cf. supra*). Nochtans wordt gehoopt dat de adviezen door de feitenrechters zullen worden gevolgd. De *ratio legis* van de Franse wet van 15 mei 1991 was de versnelling van de rechtspleging en het voorkomen dat geschillen voor de hoven van beroep en het Hof van Cassatie zouden worden gebracht(1). Deze doelstelling lokte echter wel kritiek uit.

De Franse regeling is volgens *de heer Van Ommeslaghe* in ieder geval coherenter dan die vervat in het wetsontwerp.

3.2. Opportuniteit

a) Draagwijdte van het uitleggingsarrest

Een lid blijft met vragen zitten over de draagwijdte van het advies van het Hof van Cassatie. Enerzijds bepaalt het voorgestelde artikel 1147ter, tiende lid, van het Gerechtelijk Wetboek dat het uitleggingsarrest geen bindende kracht heeft, anderzijds mag het Hof overeenkomstig het voorgestelde artikel 1147bis, vijfde lid, van hetzelfde Wetboek het verzoek tot prejudicieel advies onontvankelijk verklaren indien het reeds uitspraak heeft gedaan op een verzoek of een voorziening met hetzelfde onderwerp. Bovendien wordt het uitleggingsarrest in het *Belgisch Staatsblad* bekendgemaakt. Het geheel komt zeer verwarrend over. De rechtzoekenden zouden de indruk kunnen krijgen dat de uitlegging van het Hof van Cassatie als een avenant bij de wettekst moet worden beschouwd.

De heren Piret en Van Ommeslaghe sluiten zich aan bij deze bedenking.

Wanneer het Hof van Cassatie een uitleggingsarrest heeft gewezen, rijst volgens *een ander lid* de vraag of de partij voor wie dit arrest ongunstig uitvalt, bij de hervatting van de procedure voor het rechtscollege dat het verzoek tot prejudicieel advies heeft gesteld, argumenten tegen de in het arrest vervatte interpretatie mag blijven aandragen.

De minister en de heren Piret en Van Ommeslaghe antwoorden bevestigend.

Het lid besluit hieruit dat de voorgestelde procedure geen tijdbesparend effect heeft. Pas als het geschilpunt door het prejudicieel advies wordt beslecht, zal de rechtspleging worden versneld.

(1) Chauvin, P., *l.c.*, p. 65; Normand, J., *l.c.*, pp. 135-136.

(1) Chauvin, P., *l.c.*, blz. 65; Normand, J., *l.c.*, blz. 135-136.

Le ministre fait remarquer qu'en cas de renvoi, l'arrêt de la Cour n'a pas non plus force obligatoire. Le juge du fond devant lequel l'affaire est renvoyée ne doit se conformer, aux termes de l'article 1120 du Code judiciaire, à la décision de la Cour de cassation relative au point de droit tranché par la Cour qu'en cas de double cassation. En fait, après une première cassation, les juges du fond ont tendance, dans la majorité des cas, à accepter les arrêts, mûrement réfléchis, de la Cour.

Le ministre estime que les arrêts interprétatifs obéiront à un scénario identique. Il y a de fortes chances que lorsque la Cour interprétera une disposition légale dans un avis, le juge du fond se rallie à cette interprétation, au risque, sinon, de voir sa décision censurée à la suite d'un pourvoi en cassation.

L'intervenant ne voit donc guère de différence avec la pratique actuelle en matière de réception des arrêts de la Cour de cassation.

Le commissaire réplique qu'il y a bel et bien une différence dès lors que la Cour, lorsqu'elle rend un arrêt, tranche une contestation en cassant ou non le jugement ou l'arrêt attaqué. Dans la procédure proposée, la Cour, lorsqu'elle rend un avis, intervient dans une instance pendante qui sera ensuite poursuivie devant le juge du fond. Comme l'arrêt interprétatif n'a pas force obligatoire, rien n'empêche les parties de rouvrir le débat sur la question de droit soumise à la cour. La tentation sera d'autant plus grande pour les parties que l'arrêt n'est de toute manière pas motivé.

À cela s'ajoute, selon *M. Piret*, que, lorsqu'une juridiction aura saisi d'office la Cour d'une demande d'avis préjudiciel, les parties pourront objecter que la demande n'a, à leur estime, pas été correctement formulée ou qu'elle ne couvre pas le point de droit litigieux. Avant qu'une solution ait été dégagée, un temps précieux aura été perdu.

M. Van Ommeslaghe se rallie à ce point de vue. Les arrêts de la Cour de cassation doivent leur caractère convaincant et leur autorité à leur motivation. Après coup, ils sont analysés et discutés par la doctrine, qui, à son tour, influence la jurisprudence.

Un autre membre partage l'idée selon laquelle l'absence de motivation constitue une objection importante à la procédure proposée. Cette absence empêche les justiciables de prendre connaissance des motifs qui ont guidé la Cour dans son interprétation d'une disposition légale.

À la question de savoir si la Cour de cassation française doit motiver ses avis, *M. Van Ommeslaghe*

De minister merkt op dat ingeval cassatie met verwijzing wordt uitgesproken, het arrest van het Hof evenmin bindende kracht heeft. Slechts in geval van dubbele cassatie is de feitenrechter naar wie de zaak wordt verwezen, er overeenkomstig artikel 1120 van het Gerechtelijk Wetboek toe gehouden zich te voegen naar de beslissing van het Hof van Cassatie betreffende het door het Hof beslechte rechtspunt. *De facto* aanvaardden de feitenrechters na een eerste cassatie in de overgrote meerderheid der gevallen de weloverwogen arresten van het Hof.

De minister is van oordeel dat er zich met betrekking tot de uitleggingsarresten een identiek scenario zal afspelen. Wanneer het Hof in zijn advies een uitlegging geeft aan een wetsbepaling, dan is de kans groot dat de feitenrechter zich naar die interpretatie zal schikken op gevaar af anders ingevolge een cassatieberoep te worden gecensureerd.

Spreker ziet dus weinig verschil met de huidige praktijk inzake de doorwerking van de arresten van het Hof van Cassatie.

Het commissielid antwoordt dat er wel degelijk een verschil is omdat het Hof met zijn arresten een geschil beslecht door het bestreden vonnis of arrest al dan niet te verbreken. In de voorgestelde procedure komt het Hof met zijn advies echter tussen in een hangend geding dat nadien voor de feitenrechter wordt voortgezet. Aangezien het uitleggingsarrest niet bindend is, verhindert niets de partijen het debat over de aan het Hof voorgelegde rechtsvraag te hervatten. De verlokking voor de partijen is des te groter omdat het arrest toch niet gemotiveerd is.

Daar komt volgens *de heer Piret* nog bij dat wanneer een rechtscollege ambtshalve een verzoek tot prejudicieel advies aanhangig heeft gemaakt, de partijen kunnen opwerpen dat de vraag huns inziens niet correct is gesteld of niet het betwiste rechtspunt dekt. Eer dit alles is uitgeklaard, is er weer kostbare tijd verloren gegaan.

De heer Van Ommeslaghe sluit zich hierbij aan. De arresten van het Hof van Cassatie ontlenen hun overtuigingskracht en hun gezag aan hun motivering. Achteraf worden zij door de doctrine ontleed en besproken, hetgeen dan weer de rechtspraak beïnvloedt.

Een ander lid deelt de opvatting dat de ontstentenis van motivering een belangrijk bezwaar vormt tegen de voorgestelde procedure. Het verhindert de rechtzoekenden kennis te nemen van de redenen waardoor het Hof zich heeft laten leiden bij de interpretatie van een wetsbepaling.

Op de vraag of het Franse Hof van Cassatie zijn adviezen dient te motiveren, antwoordt *de heer Van*

répond que la loi du 15 mai 1991(1) est muette à ce sujet.

Dans son article «La saisine pour avis», P. Chauvin écrit que «s'agissant de la motivation, il semble que, sur ce point, la Cour n'a pas encore adopté une position uniforme puisque certains avis sont motivés tandis que d'autres ne le sont pas»(2). En d'autres termes, la Cour n'a pas de point de vue définitif.

Comme on l'a dit précédemment, M. Duquesne s'est déclaré partisan du modèle français. «*Le but est d'accorder à la Cour de cassation la plus grande latitude possible au cas où elle serait à nouveau saisie ultérieurement dans le cadre d'un pourvoi en cassation*» (voir le rapport complémentaire de M. Barzin, doc. Chambre, 1995-1996, n° 206/12, p. 9).

b) Exclusivement en matière civile

Selon l'article 1147bis, alinéa deux, proposé, du Code judiciaire, la procédure de demande d'avis préjudiciel ne s'applique pas en matière pénale.

Un membre en déduit que la Cour peut être interrogée pour les questions préjudicielles en matière pénale, par exemple en vue de faire fixer l'âge des victimes de délits de mœurs.

MM. Piret et Van Ommeslaghe répondent que le texte n'apporte aucune réponse à ce sujet. Ils estiment cependant que les questions préjudicielles en matière pénale sortent du cadre de la procédure.

Cette conclusion vaut également, selon *M. Piret*, pour l'action intentée au civil à la suite d'un délit, dans le cadre d'une constitution de partie civile. Cette action s'inscrit dans le cadre pénal dès lors qu'elle est pendante devant le juge répressif.

Le préopinant en conclut que la victime d'un délit qui souhaite éviter la procédure d'avis devant la Cour de cassation a tout intérêt à se constituer partie civile plutôt que de saisir le juge civil de sa demande en dommages et intérêts.

Selon *un autre membre*, la question se pose de savoir si cette distinction ne constitue pas une violation des principes d'égalité et de non-discrimination contenus aux articles 10 et 11 de la Constitution. Selon que l'action civile en réparation est engagée devant le juge civil ou le juge pénal, les parties pourront ou ne pourront pas avoir recours à la procédure de demande d'avis préjudiciel. Cette différence de

Ommeslaghe dat de wet van 15 mei 1991(1) daarentoent niets bepaalt.

In zijn artikel «*La saisine pour avis*» stelde P. Chauvin dat «*s'agissant de la motivation, il semble que, sur ce point, la Cour n'a pas encore adopté une position uniforme puisque certains avis sont motivés, tandis que d'autres ne le sont pas*»(2). Met andere woorden, het Hof zoekt hier nog zijn weg.

Zoals eerder vermeld, heeft de heer Duquesne verklaard dat hij voorstander is van het Franse model. «*Het is de bedoeling dat het Hof van Cassatie zo vrij mogelijk kan beslissen wanneer de zaak later in het kader van een voorziening in cassatie opnieuw aan het Hof wordt voorgelegd*» (zie het aanvullend verslag van de heer Barzin, St. Kamer, 1995-1996, nr. 206/12, blz. 9).

b) Uitsluitend in burgerlijke zaken

Volgens het voorgestelde artikel 1147bis, tweede lid, van het Gerechtelijk Wetboek is de procedure van het verzoek tot prejudicieel advies niet van toepassing in strafzaken.

Een lid leidt hieruit af dat ze wel mag worden opgestart voor prejudiciële geschillen in strafzaken, bv. met het oog op de vaststelling van de ouderdom van slachtoffers van zedenmisdriven.

De heren Piret en Van Ommeslaghe antwoorden dat de tekst hieromtrent geen uitsluitel geeft. Zij zijn echter van oordeel dat prejudiciële geschillen in strafzaken buiten het bestek van de procedure vallen.

Deze conclusie geldt volgens *de heer Piret* eveneens voor de burgerlijke rechtsvordering uit een misdrijf, die in het kader van een burgerlijke partijstelling wordt ingesteld. Deze vordering maakt deel uit van de strafzaak omdat ze aanhangig is bij een strafrechter.

Het commissielid concludeert hieruit dat het slachtoffer van een misdrijf dat de adviesprocedure voor het Hof van Cassatie wenst te vermijden, zich beter burgerlijke partij stelt dan zijn vordering tot schadevergoeding bij de burgerlijke rechter aanhangig te maken.

Volgens *een ander lid* rijst de vraag of dit onderscheid geen schending inhoudt van het gelijkheids- en niet-discriminatiebeginsel, vervat in de artikelen 10 en 11 van de Grondwet. Naargelang de burgerlijke vordering tot schadevergoeding voor de burgerlijke rechter of de strafrechter wordt ingeleid, kunnen de partijen al dan niet een beroep doen op de procedure van het verzoek tot prejudicieel advies. Is dit verschil

(1) Loi du 15 mai 1991 instaurant la saisine pour avis devant la Cour de cassation.

(2) Chauvin, P., *l.c.*, p. 62.

(1) Loi du 15 mai 1991 instaurant la saisine pour avis devant la Cour de cassation.

(2) Chauvin, P., *l.c.*, p. 62.

traitement est-elle raisonnablement justifiée et proportionnée à l'objectif poursuivi? Cette question n'est pas abordée dans les rapports de la commission de la Justice de la Chambre (doc. Chambre, 1995-1996, n°s 206/6 et 12).

c) *Plaidoyer en faveur de « l'opinion dissidente »*

Un membre déclare qu'il ne perçoit toujours pas la *ratio legis* du projet de loi. Pour lui, la demande d'avis préjudiciel est davantage une demande « d'opinion dissidente ».

Selon la jurisprudence constante relative à l'article 778 du Code judiciaire, l'arrêt interprétatif ne pourra pas préciser s'il a été rendu à la majorité ou à l'unanimité. Le cas échéant, cet arrêt ne pourra pas davantage mentionner le point de vue de la minorité. En dépit de l'opposition manifestée par nombre de juridictions, l'instauration du système de « l'opinion dissidente » serait un bien pour la formation du droit, en particulier à la Cour de cassation et la Cour d'arbitrage. Le fait de mentionner le point de vue de la minorité réduirait en outre les risques pour ce qui est de la responsabilité de l'État quant aux dommages résultant d'une faute du pouvoir judiciaire.

d) *Responsabilité de l'État résultant d'un arrêt interprétatif fautif*

Selon *l'intervenant précédent*, la procédure de demande d'avis préjudiciel comporte le risque de voir une personne qui se serait basée, dans la pratique juridique sur un arrêt interprétatif rapporté ultérieurement par la Cour, intenter une action en dommages et intérêts contre l'État.

MM. Piret et Van Ommeslaghe répondent que la Cour de cassation a donné, dans les arrêts Anca du 19 décembre 1991 et du 8 décembre 1994, une définition restrictive des conditions de la responsabilité de l'État en cas d'acte fautif imputable à un juge ou à un membre du ministère public (Cass., 19 décembre 1991 (Anca), R.W., 1992-1993, 396, note Van Oevelen, A., 377-396, et J.T., 1992, 142, concl. Velu, J.; voir aussi Cass. 8 décembre 1994 (Anca), J.L.M.B., 1995, 387, note Philippe, D.M.).

L'intervenant précédent fait remarquer que la faute de la Cour de cassation est manifeste lorsqu'une partie subit un dommage du fait qu'elle a suivi un arrêt interprétatif qui est, par la suite, rapporté ou contredit par la Cour.

M. Piret déclare qu'il ne faut pas oublier, dans cette discussion, que la Cour de cassation rendra, au premier stade de la procédure, un avis *in abstracto*, alors qu'elle ne sera complètement informée de l'affaire qu'au deuxième stade, lorsqu'il lui faudra trancher le litige.

in behandeling redelijk verantwoord en staat het in verhouding tot het nagestreefde doel? In de verslagen van de Kamercommissie voor de Justitie wordt deze kwestie niet aangeraakt (St. Kamer, 1995-1996, nrs. 206/6 en 12).

c) *Pleidooi voor de « dissenting opinion »*

Een lid verklaart dat de legistische zin van het wetsontwerp hem nog steeds ontgaat. Hij beschouwt het verzoek tot prejudicieel advies veeleer als een verzoek om een « *dissenting opinion* ».

Volgens de vaste rechtspraak over artikel 778 van het Gerechtelijk Wetboek zal het uitleggingsarrest niet mogen preciseren of het bij meerderheid dan wel bij eenparigheid is geweest. Evenmin mag, in voorkomend geval, het minderheidsstandpunt worden vermeld. Hoewel heel wat rechtscolleges hiertegen gekant zijn, zou de rechtsvinding er baat bij hebben dat het systeem van de « *dissenting opinion* » wordt ingevoerd, te beginnen bij het Hof van Cassatie en het Arbitragehof. De vermelding van het minderheidsstandpunt is voorts minder riskant op het vlak van de aansprakelijkheid van de Staat voor schade veroorzaakt door een fout van de rechterlijke macht.

d) *Aansprakelijkheid van de Staat voor een foutief uitleggingsarrest*

Volgens *de vorige spreker* houdt de procedure van het verzoek tot prejudicieel advies het risico in dat een persoon die zich in het rechtsverkeer op een uitleggingsarrest heeft gebaseerd dat achteraf door het Hof wordt herroepen, een vordering tot schadevergoeding tegen de Staat instelt.

De heren Piret en Van Ommeslaghe antwoorden dat het Hof van Cassatie de voorwaarden voor de aansprakelijkheid van de Staat voor een foutief handelen van een rechter of van een lid van het openbaar ministerie op restrictieve wijze heeft omschreven in de Anca-arresten van 19 december 1991 en 8 december 1994 (Cass., 19 december 1991 (Anca), R.W., 1992-1993, 396, noot Van Oevelen, A., 377-396, en J.T., 1992, 142, concl. Velu, J.; zie tevens Cass., 8 december 1994 (Anca), J.L.M.B., 1995, 387, noot Philippe, D.M.).

De vorige spreker merkt op dat de fout van het Hof van Cassatie manifest is wanneer een partij schade lijdt doordat het zich naar een uitleggingsarrest heeft gericht dat achteraf door het Hof wordt herroepen of tegengesproken.

De heer Piret verklaart dat men in deze discussie niet uit het oog mag verliezen dat het Hof van Cassatie in de eerste fase van de procedure een advies *in abstracto* zal verlenen, terwijl het pas in de tweede fase met het oog op de beslechting van het geschil volledig zal worden ingelicht over de zaak.

Selon *le précédent intervenant*, il s'agit là d'une circonstance atténuante en faveur de la chambre qui a rendu l'arrêt interprétatif.

Un autre intervenant fait remarquer que le projet de loi offre lui-même une échappatoire parfaite en disposant que l'arrêt interprétatif est dépourvu de toute autorité. Comme l'a fait remarquer M. Van Ommeslaghe dans la note de l'Ordre des avocats à la Cour de cassation, on ne peut s'empêcher de penser à cet égard au tableau de Magritte intitulé «Ceci n'est pas une pipe». En fait, cela voudrait dire que l'on ne peut pas se fier à l'arrêt puisqu'il n'a de toute manière pas force contraignante.

Un autre membre souligne que le problème de la responsabilité aquilienne devient encore plus complexe lorsque deux procédures sont pendantes à la Cour de cassation.

Supposons qu'une partie au procès soit condamnée en appel sur la base d'un arrêt interprétatif rendu à l'occasion de son affaire et que cette partie ne se pourvoie pas en cassation. Dans une autre affaire portant sur la même question de droit, aucune demande d'avis préjudiciel n'est introduite parce que la Cour s'est déjà prononcée sur la question dans l'arrêt précité et qu'elle déclarerait la demande irrecevable. Que se passera-t-il si, en cas de pourvoi dans la deuxième affaire, la Cour de cassation opte pour une autre interprétation et statue dans un sens différent ?

Selon *un intervenant précédent*, cette situation ne soulève pas la question de la responsabilité parce qu'elle ne répond pas aux critères que la Cour de cassation a fixés dans l'arrêt Anca du 19 décembre 1991.

e) Arriéré judiciaire de la Cour de cassation

Pour pouvoir apprécier l'opportunité du projet de loi, *un membre* souhaiterait avoir des précisions sur l'arriéré accumulé par la Cour de cassation et sur la manière dont on peut le résorber. Il est absurde de conférer une nouvelle compétence à la Cour de cassation si c'est pour grossir encore son arriéré.

Le procureur général M. Piret répond que la situation est préoccupante, surtout du côté néerlandophone où l'arriéré oscille entre deux et trois ans. De plus, il y a lieu de revoir à la hausse les chiffres du rapport annuel de la Cour de cassation pour l'année judiciaire 1997-1998. L'affaire Agusta a nécessité tant d'attention au début de l'année judiciaire 1998-1999 qu'elle a entraîné un arriéré supplémentaire de trois mois. Le moment est donc mal choisi pour confier de nouvelles missions à la Cour de cassation.

La Cour espère pouvoir résorber l'arriéré grâce à la nomination de dix référendaires (*cf.* l'article 135*bis*

Volgens *de vorige spreker* is dat een verzachtende omstandigheid in het voordeel van de kamer die het uitleggingsarrest heeft gewezen.

Een volgende interveniënt merkt op dat het wetsontwerp zelf een perfecte vluchtweg biedt door te bepalen dat het uitleggingsarrest geen bindende kracht heeft. Zoals de heer Van Ommeslaghe in de nota van de Orde van advocaten bij het Hof van Cassatie heeft opgemerkt, doet dit denken aan het schilderij van Magritte: «*Ceci n'est pas une pipe*». Eigenlijk komt het erop neer dat men niet op het arrest mag vertrouwen omdat het toch geen bindende kracht heeft.

Een ander lid stipt aan dat het probleem van de aquiliaanse aansprakelijkheid nog aan complexiteit wint wanneer er twee procedures voor het Hof hangende zijn.

Stel dat een gedingpartij in beroep wordt veroordeeld op grond van een uitleggingsarrest dat naar aanleiding van haar zaak is geweest, en hiertegen geen cassatieberoep instelt. In een andere zaak over dezelfde rechtsvraag wordt geen verzoek tot prejudicieel advies gesteld omdat het Hof in het voormelde arrest hierover reeds uitspraak heeft gedaan en het verzoek onontvankelijk zou verklaren. *Quid* wanneer het Hof van Cassatie er in deze laatste zaak op cassatieberoep een andere interpretatie op nahoudt en in een andere richting beslist ?

Volgens *een vorige spreker* doet deze situatie de vraag van de aansprakelijkheid niet rijzen omdat ze niet beantwoordt aan de criteria die het Hof van Cassatie in het Anca-arrest van 19 december 1991 heeft bepaald.

e) Gerechtelijke achterstand bij het Hof van Cassatie

Met het oog op de beoordeling van de opportuniteit van het wetsontwerp wenst *een lid* nadere uitleg over de achterstand bij het Hof van Cassatie en de wijze waarop die kan worden weggewerkt. Het heeft geen zin het Hof van Cassatie met een nieuwe bevoegdheid te belasten die de achterstand zal doen toenemen.

De heer Piret, procureur-generaal, antwoordt dat de toestand zorgwekkend is, vooral langs Nederlandstalige kant waar de achterstand tussen de twee à drie jaar schommelt. Daar komt nog bij dat de cijfergegevens in het jaarverslag van het Hof van Cassatie over het gerechtelijk jaar 1997-1998 naar boven moeten worden herzien. De zaak-Agusta heeft in het begin van het gerechtelijk jaar 1998-1999 zoveel aandacht gevergd dat de achterstand nog met drie maanden is opgelopen. Het is derhalve niet het gepaste ogenblik om het Hof van Cassatie met nieuwe opdrachten te belasten.

Het Hof hoopt de achterstand te kunnen wegwerken dankzij de benoeming van tien referendarissen

du Code judiciaire et l'arrêté ministériel du 21 avril 1998 fixant le cadre des référendaires près la Cour de cassation). Les examens de recrutement sont en cours, mais le procureur général craint que, des treize candidats restants, il n'y en ait pas dix qui ne réussissent l'examen linguistique. En outre, il n'est pas sûr que les lauréats pourront entrer en service immédiatement.

3.3. Divers

a) *Rôle du ministère public*

En application des articles 1147*bis* et 1147*ter* proposés, seuls les magistrats du siège sont associés à la procédure. Le procureur général près la Cour de cassation est apparemment tenu à l'écart.

M. Piret confirme que le projet de loi ne dit rien à ce sujet. Il présume toutefois que l'on suivra la procédure de droit commun en matière civile. Le procureur général ou l'avocat général désigné par lui devra donc donner ses conclusions (articles 1105 et 1107 du Code judiciaire). La Cour devra toutefois décider si le ministère public sera ou non associé à la procédure.

b) *La double saisine de la Cour dans une même affaire*

L'on est en droit, selon *un membre*, de se demander, à propos du respect du principe de l'impartialité des juges, si les juges qui ont connu une demande d'avis préjudiciel dans une affaire, peuvent encore siéger dans celle-ci lors de l'examen du pourvoi en cassation. En effet, nul ne peut être deux fois juge dans la même affaire. Il faudra consacrer une attention particulière à ce point pour ce qui est de l'organisation des travaux de la Cour.

Le ministre répond que l'on peut considérer du point de vue juridique formel que l'arrêt interprétatif de la Cour de cassation n'a pas de force obligatoire. Par conséquent, aucun problème de partialité ne se pose. Il existe toutefois une apparence de partialité, car l'avis jouira, *de facto*, d'une grande autorité.

M. Piret fait observer que si la réponse à la question de l'impartialité est négative, la Cour de cassation éprouvera de grandes difficultés à régler ses travaux. À supposer qu'après un arrêt interprétatif, l'arrêt sur le pourvoi en cassation doive être rendu par la Cour siégeant en chambres réunies et qu'il faille récuser les conseillers qui, soit ont donné l'avis, soit siègent en

(*cf.* article 135*bis* van het Gerechtelijk Wetboek en het ministerieel besluit van 21 april 1998 houdende vaststelling van de personeelsformatie van de referendarissen bij het Hof van Cassatie). De aanwervingsexamens zijn volop aan de gang, maar de procureur-generaal vreest dat van de dertien overgebleven kandidaten er geen tien het taalexamen zullen overleven. Het is bovendien niet zeker dat de geslaagde kandidaten onmiddellijk in dienst zullen kunnen treden.

3.3. Varia

a) *Rol van het openbaar ministerie*

Overeenkomstig de voorgestelde artikelen 1147*bis* en 1147*ter* zijn uitsluitend magistraten van de zetel bij de procedure betrokken. De procureur-generaal bij het Hof van Cassatie wordt blijkbaar buiten spel gehouden.

De heer Piret beaamt dat het wetsontwerp hieromtrent niets bepaalt. Hij vermoedt echter dat de gemeenrechtelijke procedure in burgerlijke zaken zal worden gevolgd. De procureur-generaal of de door hem aangewezen advocaat-generaal zal dus zijn conclusie moeten geven (de artikelen 1105 en 1107 van het Gerechtelijk Wetboek). Het Hof zal echter moeten beslissen of het openbaar ministerie al dan niet bij de procedure wordt betrokken.

b) *De dubbele saisine van het Hof in dezelfde zaak*

Met het oog op de naleving van het beginsel van de rechterlijke onpartijdigheid rijst volgens *een lid* de vraag of de rechters die in een zaak kennis hebben genomen van een verzoek tot prejudicieel advies, achteraf nog in dezelfde zaak zitting mogen nemen voor de behandeling van de voorziening in cassatie. Niemand kan immers twee maal rechter zijn in dezelfde zaak. Bij de organisatie van de werkzaamheden van het Hof zal hieraan bijzondere aandacht moeten worden besteed.

De minister antwoordt dat men zich op het formeel juridisch standpunt kan stellen dat het uitleggingsarrest van het Hof van Cassatie geen bindende kracht heeft. Bijgevolg rijst er geen probleem van partijdigheid. Er bestaat echter wel een schijn van partijdigheid. *De facto* zal het advies immers een groot gezag genieten.

De heer Piret merkt op dat, indien de vraag over de onpartijdigheid negatief wordt beantwoord, het Hof van Cassatie grote moeilijkheden zal ondervinden bij de regeling van zijn werkzaamheden. Stel dat na een uitleggingsarrest, het arrest over het cassatieberoep door het Hof met verenigde kamers moet worden gewezen en de raadsheren moeten worden geweerd

matière pénale, il ne subsistera pas assez de conseillers.

Cette question donne en tout cas une idée des problèmes que posera la mise en œuvre d'une procédure d'avis.

Un commissaire formule des considérations à propos de l'impact psychologique de la procédure proposée sur le fonctionnement de la Cour de cassation. Comment réagira le conseiller ou la chambre qui rend un arrêt interprétatif si une autre chambre rend, dans la même affaire, à la suite d'un pourvoi, un arrêt contredisant l'arrêt interprétatif? La double saisine de la Cour de cassation dans la même affaire ne débouchera-t-elle pas sur deux sortes de conseillers: d'une part, ceux qui ne voient aucun inconvénient à «se compromettre» dans un arrêt interprétatif et, d'autre part, ceux qui trancheront le litige après un examen approfondi et contradictoire?

L'intervenant ne cache pas qu'il s'opposerait à un tel système. Il souhaite dès lors savoir si la procédure de demande d'avis n'a pas créé de tensions au sein de la Cour de cassation française.

M. Van Ommeslaghe répond que l'avis de la Cour de cassation française n'est pas rendu par les chambres ordinaires qui tranchent les litiges, mais par une chambre spéciale constituée du premier président, des six présidents de chambres et de deux conseillers.

c) Dossier de la procédure

Un membre désire savoir ce qu'il y a lieu d'entendre par dossier de la procédure (*cf.* l'article 1147ter, premier alinéa, proposé du Code judiciaire). D'après le ministre, ce terme désigne le dossier complet de l'affaire.

M. Van Ommeslaghe conteste ce propos. Conformément aux articles 720 et suivants du Code judiciaire, le dossier de la procédure comprend uniquement les pièces de la procédure (actes introductifs d'instance ou de recours, conclusions, etc.). Il s'agit du dossier qui est transmis à la Cour en cas de pourvoi en cassation.

Cela signifie donc, selon *le préopinant*, que la Cour de cassation ne peut rendre qu'un avis *in abstracto*.

Un autre membre partage cet avis. Les objections constitutionnelles découlent en effet du fait que dans le cadre d'une procédure d'avis, la Cour ne se prononce pas sur un dossier mais sur une question juridique générale, non liée à une affaire concrète.

Le ministre renvoie à l'avis officieux de la Cour de cassation (voir la justification de l'amendement n° 10, doc. Chambre, 1995-1996, n° 206/8) et à l'avis du

die ofwel het advies hebben verstrekt ofwel in strafzaken zitting houden, dan blijven er onvoldoende raadsheren over.

Deze kwestie geeft in ieder geval een idee van de problemen die de toepassing van de adviesprocedure zal veroorzaken.

Een lid blijft stilstaan bij de psychologische impact van de voorgestelde procedure op de werking van het Hof van Cassatie. Hoe zal de raadsheer of de kamer die een uitleggingsarrest wijst, reageren wanneer een andere kamer in dezelfde zaak, op een voorziening in cassatie, een arrest velst dat ingaat tegen het uitleggingsarrest? Zal de dubbele saisine van het Hof van Cassatie in dezelfde zaak niet leiden tot twee soorten raadsheren: enerzijds degenen die er geen bezwaar tegen hebben om zich met een uitleggingsarrest zwaar te «verbranden», anderzijds degenen die het geschil na een diepgaand en contradictoir onderzoek zullen beslechten?

Spreker verheelt niet dat hij tegen een dergelijke regeling in opstand zou komen. Hij wenst dan ook te weten of de procedure van het verzoek om advies geen spanningen heeft veroorzaakt binnen het Franse Hof van Cassatie.

De heer Van Ommeslaghe antwoordt dat het advies van het Franse Hof van Cassatie niet wordt verleend door de gewone kamers die geschillen beslechten, maar door een speciale kamer samengesteld uit de eerste voorzitter, de zes kamervoorzitters en twee raadsheren.

c) Dossier van de rechtspleging

Een lid wenst te weten wat onder het dossier van de rechtspleging moet worden verstaan (*cf.* het voorgestelde artikel 1147ter, eerste lid, van het Gerechtelijk Wetboek). Volgens de minister behelst dit dossier het volledige dossier van de zaak.

De heer Van Ommeslaghe bestrijdt dat. Het dossier van de rechtspleging omvat overeenkomstig artikel 720 e.v. van het Gerechtelijk Wetboek alleen de procedurestukken (akten van rechtsingang of van voorziening, conclusies, enz.). Het gaat om het dossier dat in geval van cassatieberoep aan het Hof wordt overgezonden.

Dit betekent aldus *de vorige spreker* dat het Hof van Cassatie slechts een abstract advies kan verlenen.

Een ander lid sluit zich hierbij aan. De grondwettelijke bezwaren spruiten immers voort uit het feit dat het Hof zich in de adviesprocedure niet over een dossier uitspreekt, maar over een algemene rechtsvraag die losstaat van een concrete zaak.

De minister verwijst naar het officieus advies van het Hof van Cassatie (zie de verantwoording bij amendement nr. 10, Stuk Kamer, 1995-1996, nr. 206/

Conseil d'État (doc. Chambre, 1995-1996, n° 206/9, p. 8), selon lesquels il est quasiment impossible à la Cour de cassation de rendre un avis *in abstracto* sans avoir connaissance du dossier de la procédure. Sinon, la Cour ne peut pas apprécier l'incidence de son interprétation.

Comme la proposition de loi ne prévoyait pas de transmission du dossier en question à la Cour de cassation, M. Vandeurzen a déposé un sous-amendement pour pallier cette lacune (sous-amendement n° 19 à l'amendement n° 10, doc. Chambre, 1995-1996, n° 206/11; voir le rapport complémentaire, doc. Chambre, 1995-1996, n° 206/12, p. 13).

M. Piret déclare que le pourvoi en cassation est soumis avec le dossier de la procédure à la Cour de cassation. Les pièces relatives aux faits, comme par exemple les rapports d'experts, ne sont pas jointes au dossier, à moins que l'on n'invoque la violation de la foi due à certaines pièces.

Si dans leurs mémoires, les parties renvoient à des pièces qui ne font pas partie du dossier de la procédure, elles sont obligées de les joindre à leur mémoire et de les soumettre à la Cour. La Cour n'évoquera en tout cas pas la totalité du dossier, du moins en matière civile.

Contrairement au dossier du pourvoi en cassation, qui contient une description des faits basée exclusivement sur l'arrêt ou le jugement attaqué, la Cour de cassation ne dispose pas d'une telle relation des faits dans le cadre de la procédure d'avis proposée, dès lors qu'un tel jugement n'existe pas.

4. Point de vue du ministre de la Justice

Le ministre déclare que le gouvernement comme la Cour de cassation et le Conseil d'État ont formulé des remarques critiques tout au long de l'examen de la proposition de loi de M. Duquesne par la commission de la Justice de la Chambre. Ces objections étaient tant constitutionnelles que technico-juridiques. De plus, on a dû tenir compte du fait qu'il n'était pas opportun de confier à la Cour de cassation une mission nouvelle et révolutionnaire au moment où le Parlement, le gouvernement et la Cour mettent tout en œuvre pour résorber l'arriéré auquel celle-ci doit faire face.

À la Chambre, pour défendre la proposition de loi, on a régulièrement fait référence au succès que rencontre la procédure similaire instaurée en France, bien qu'elle se soit aussi heurtée, à l'origine, à beaucoup d'opposition. On a par conséquent estimé qu'il fallait donner sa chance à cette procédure de demande d'avis préjudiciel.

8) en het advies van de Raad van State (Stuk Kamer, 1995-1996, nr. 206/9, blz. 18-19), volgens welke het vrijwel een onmogelijke opgave is voor het Hof van Cassatie om een advies *in abstracto* te verlenen zonder kennis te hebben van het dossier van de rechtspleging. Het Hof kan anders de impact van zijn interpretatie niet inschatten.

Aangezien het wetsvoorstel niet in de overzending van dit dossier aan het Hof van Cassatie voorzag, heeft de heer Vandeurzen een subamendement ingediend om deze lacune recht te zetten (subamendement nr. 19 op amendement nr. 10, Stuk Kamer, 1995-1996, nr. 206/11, zie het aanvullend verslag, Stuk Kamer, 1995-1996, nr. 206/12, blz. 13).

De heer Piret verklaart dat het cassatieverzoekschrift met het dossier van de rechtspleging aan het Hof van Cassatie wordt voorgelegd. De stukken betreffende de feiten, bijvoorbeeld de deskundigenverslagen, horen daar niet bij, tenzij wanneer de schending van de bewijskracht hiervan wordt aangevoerd.

Indien de partijen in hun memories naar stukken verwijzen die geen deel uitmaken van het dossier van de rechtspleging, zijn ze verplicht die bij hun memorie te voegen en aan het Hof voor te leggen. Het Hof zal, alleszins in burgerlijke zaken, het volledige dossier niet naar zich toe trekken.

In tegenstelling tot de voorziening in cassatie die een beschrijving van de feiten bevat die uitsluitend gebaseerd is op het bestreden vonnis of arrest, beschikt het Hof in de voorgestelde adviesprocedure bij gebrek aan een dergelijke rechterlijke uitspraak niet over dit feitenrelaas.

4. Standpunt van de minister van Justitie

De minister verklaart dat zowel de regering als het Hof van Cassatie en de Raad van State kritische opmerkingen hebben geformuleerd tijdens de behandeling van het wetsvoorstel van de heer Duquesne in de Kamercommissie voor de Justitie. Deze bezwaren waren zowel van grondwettelijke als van juridisch-technische aard. Tevens speelde de overweging dat het niet opportuun zou zijn het Hof van Cassatie met een nieuwe, revolutionaire opdracht te belasten op een ogenblik dat het Parlement, de regering en het Hof alles in het werk stellen om de achterstand bij het Hof weg te werken.

In de Kamer werd ter verdediging van het wetsvoorstel geregeld verwezen naar het succes van de gelijkaardige procedure in Frankrijk, hoewel die aanvankelijk ook op veel verzet was gestuit. Men oordeelde dat de procedure van het verzoek tot prejudicieel advies dan ook een kans verdiende.

L'auteur de la proposition de loi a dès lors tenté de parer aux objections susvisées, sans pour autant sacrifier l'essence de sa proposition.

Cependant, la portée de la proposition de loi a été réduite à un point tel que le texte adopté par la Chambre en est devenu incohérent (*cf.* l'exposé introductif du ministre de la Justice).

La question est donc de savoir si l'on peut encore rétablir la cohérence du projet, dans l'hypothèse où il serait conforme à la Constitution, ou si les objections d'ordre constitutionnel sont à ce point insurmontables qu'il y a lieu de rejeter le projet.

Le ministre souligne qu'en ce qui concerne la constitutionnalité, il y a une marge d'interprétation. Ainsi a-t-on précisé à l'article 1147*ter*, alinéa 10, proposé, du Code judiciaire, que l'arrêt interprétatif est dépourvu de toute autorité, pour faire face à la critique selon laquelle cet arrêt est contraire à l'article 84 de la Constitution et à l'article 6 du Code judiciaire.

M. Piret, procureur général près la Cour de cassation, a déclaré que si cette précision a permis de lever la contradiction directe avec la Constitution, il n'en demeure pas moins que les arrêts de la Cour de cassation ont, de fait, un grand prestige. Le fait de préciser que les arrêts interprétatifs ne jouissent pas de l'autorité de la chose jugée n'empêchera pas les cours et tribunaux d'en tenir compte.

*
* *

Le président de la commission aimerait savoir ce que le ministre propose pour remédier aux critiques que suscite le projet de loi.

Si l'on supprime l'article 1147*ter*, alinéa 10, proposé, l'argument selon lequel la Cour de cassation se substitue au législateur retrouve sa pertinence.

La proposition de loi de M. Duquesne visait à accélérer le déroulement des procès. La note de M. Van Ommeslaghe et la discussion qui a suivi ont toutefois démontré que la procédure proposée pourrait parfois avoir un effet contraire.

Un commissaire estime que l'attitude du ministre peut être interprétée de diverses façons :

1. le texte transmis par la Chambre ne peut être accepté parce qu'il se heurte à trop d'objections constitutionnelles;
2. le gouvernement ne prend lui-même aucune initiative en vue de modifier le texte;

De indiener van het wetsvoorstel heeft dan ook gepoogd om aan de voormelde bezwaren tegemoet te komen, zonder daarbij de essentie van zijn voorstel prijs te geven.

De draagwijdte van het wetsvoorstel werd echter zo sterk ingeperkt dat nu wordt tegengeworpen dat de door de Kamer goedgekeurde tekst incoherent is geworden (*cf.* I. Inleidende uiteenzetting van de minister van de Justitie).

Bijgevolg rijst de vraag of het ontwerp in de hypothese dat het in overeenstemming is met de Grondwet, nog coherent kan worden gemaakt dan wel of de constitutionele bezwaren zo onoverkomelijk zijn dat het wetsontwerp moet worden verworpen.

De minister wijst erop dat er met betrekking tot de grondwettigheid een interpretatiemarge bestaat. Zo werd in het voorgestelde artikel 1147*ter*, tiende lid, van het Gerechtelijk Wetboek bepaald dat het uitleggingsarrest geen bindende kracht heeft, om de kritiek te ondervangen dat dit arrest strijdig is met artikel 84 van de Grondwet en artikel 6 van het Gerechtelijk Wetboek.

De heer Piret, procureur-generaal bij het Hof van Cassatie, heeft verklaard dat er door deze precisering geen rechtstreekse tegenstrijdigheid meer is met de Grondwet. Daar staat tegenover dat de arresten van het Hof van Cassatie *de facto* een groot gezag uitstralen. De precisering dat de uitleggingsarresten geen gerechtelijk gezag van gewijsde hebben, neemt niet weg dat de hoven en rechtbanken ermee rekening zullen houden.

*
* *

De voorzitter van de commissie wenst te weten wat de minister voorstelt om de kritiek die het wetsontwerp oproept, te ontzenuwen.

Als het voorgestelde artikel 1147*ter*, tiende lid, wordt geschrapt, herwint het argument dat het Hof van Cassatie zich in de plaats stelt van de wetgever, zijn volle gelding.

Het wetsvoorstel van de heer Duquesne had tot doel de doorlooptijd van de processen te versnellen. De nota van de heer Van Ommeslaghe en de daarop volgende discussie hebben echter aangetoond dat de voorgestelde procedure wel eens een averechts effect zou kunnen hebben.

Een lid meent dat de houding van de minister op verschillende manieren kan worden geïnterpreteerd :

1. de door de Kamer overgezonden tekst kan niet worden aanvaard omdat hij op te veel grondwettelijke bezwaren stuit;
2. de regering neemt zelf geen initiatief om de tekst te wijzigen;

3. il s'en remet à la sagesse de la commission.

Le ministre réplique que le gouvernement s'en remet à l'avis de la commission de la Justice du Sénat.

La commission en prend acte.

III. VOTE SUR LES ARTICLES

1. Article 1er

Cet article est adopté sans observation, à l'unanimité des 12 membres présents.

2. Articles 2, 3 et 4

Ces articles sont rejetés chacun séparément par 10 voix et 2 abstentions.

IV. VOTE SUR L'ENSEMBLE

L'ensemble du projet de loi a été rejeté par 10 voix et 2 abstentions.

Le présent rapport a été approuvé à l'unanimité des 8 membres présents.

Le rapporteur,
André BOURGEOIS.

Le président,
Roger LALLEMAND.

3. zij schikt zich naar de wijsheid van de commissie.

De minister repliceert hierop dat de regering zich schikt naar het advies van de Senaatscommissie voor de Justitie.

De commissie neemt hiervan akte.

III. STEMMING OVER DE ARTIKELEN

1. Artikel 1

Dit artikel wordt zonder opmerkingen aangenomen bij eenparigheid van de 12 aanwezige leden.

2. Artikelen 2, 3 en 4

Deze artikelen worden elk afzonderlijk verworpen met 10 stemmen bij 2 onthoudingen.

IV. STEMMING OVER HET GEHEEL

Het wetsontwerp wordt in zijn geheel verworpen met 10 stemmen bij 2 onthoudingen.

Dit verslag is goedgekeurd bij eenparigheid van de 8 aanwezige leden.

De rapporteur,
André BOURGEOIS.

De voorzitter,
Roger LALLEMAND.

V. ANNEXE

NOTE DE M. P. VAN OMMESLAGHE, AVOCAT À LA COUR DE CASSATION, CONCERNANT LE PROJET DE LOI «RELATIVE AUX DEMANDES D'INTERPRÉTATION DES LOIS PAR LA COUR DE CASSATION DANS LE CADRE D'UNE DEMANDE D'AVIS PRÉJUDICIEL»

(Proposition de M. Duquesne adoptée par la Chambre le 16 juillet 1998 et transmise au Sénat) (doc. Sénat, n° 1-1079/1).

I. Les versions successives de la proposition de loi de M. Duquesne

1. La proposition initiale, «portant création d'une requête en interprétation devant la Cour de cassation», proposée par M. Duquesne le 31 octobre 1995 (doc. Chambre, n° 206/1, 95/96, prévoyait que «les personnes habilitées par le Roi» pourraient soumettre à la Cour de cassation des demandes d'interprétation des lois, décrets, ordonnances, arrêtés et règlements par la remise au greffe de la Cour de cassation d'une requête signée par un avocat à la Cour de cassation.

D'après les développements de la proposition, il était envisagé de limiter le droit d'introduire pareille requête en interprétation aux ordres professionnels, aux facultés de droit, au gouvernement fédéral et aux exécutifs communautaires et régionaux. Il n'était pas envisagé de conférer ce droit aux tribunaux.

La requête en interprétation devait être publiée au *Moniteur belge*. La Cour de cassation était tenue de statuer dans les six mois. L'arrêt de la Cour devait être motivé. Le dispositif de son arrêt devait être publié aux annexes du *Moniteur belge*. Rien n'était dit, dans le texte du projet, de l'autorité de la décision.

Le but de la proposition était de permettre aux citoyens de connaître la portée des dispositions législatives avant tout litige.

Cette proposition s'inspirait d'un loi française du 15 mai 1991 qui permet aux juridictions de l'ordre judiciaire de solliciter l'avis de la Cour de cassation «avant de statuer sur une demande soulevant une question de droit nouvelle, présentant une difficulté sérieuse et se posant dans de nombreux litiges». Elle en différait cependant fondamentalement, puisque, dans le système de la proposition de loi, les cours et tribunaux n'étaient pas habilités à soumettre une question préjudicielle à la Cour de cassation.

Cette proposition initiale a fait l'objet d'une note du premier président et du procureur général de la Cour de cassation faisant valoir des objections, tant sur le terrain des principes qu'au point de vue pratique (risque de surcharge de la Cour).

2. La proposition de loi a alors fait l'objet de divers amendements devant la commission de la Justice de la Chambre et, finalement, la commission a adopté le 16 juin 1998 un texte tout à fait différent de celui de la proposition initiale (doc. Chambre, n° 206/7, 95/96).

La proposition devient une proposition «relative aux demandes d'interprétation des lois par la Cour de cassation dans le cadre d'une question préjudicielle».

V. BIJLAGE

NOTA VAN DE HEER P. VAN OMMESLAGHE, ADVOCaat BIJ HET HOF VAN CASSATIE, OVER HET WETS-ONTWERP «BETREFFENDE DE VERZOEKEN TOT UITLEGGING VAN DE WETTEN DOOR HET HOF VAN CASSATIE IN HET KADER VAN EEN VERZOEK TOT PREJUDICIEEL ADVIES»

(Wetsvoorstel van de heer Duquesne aangenomen door de Kamer op 16 juli 1998 en overgezonden aan de Senaat) (Stuk Senaat, nr. 1-1079/1).

I. De opeenvolgende versies van het wetsvoorstel van de heer Duquesne

1. Het aanvankelijke voorstel «tot instelling van een verzoek tot uitlegging bij het Hof van Cassatie», ingediend door de heer Duquesne op 31 oktober 1995 (Stuk Kamer, nr. 206/1, 95-96) bepaalde dat «personen die hiertoe door de Koning gemachtigd zijn» aan het Hof van Cassatie verzoeken tot uitlegging van wetten, decreten, ordonnances, besluiten en verordeningen kunnen voorleggen door neerlegging op de griffie van het Hof van Cassatie van een verzoekschrift ondertekend door een advocaat bij het Hof van Cassatie.

Volgens de toelichting bij het voorstel was het de bedoeling het recht om een dergelijk verzoek tot uitlegging in te dienen alleen toe te kennen aan de beroepsorden, de rechtsfaculteiten, de federale regering en de regeringen van de gemeenschappen en de gewesten. Het was niet de bedoeling dit recht te verlenen aan de rechtbanken.

Het verzoek tot uitlegging moest in het *Belgisch Staatsblad* bekendgemaakt worden. Het Hof van Cassatie zou uitspraak doen binnen zes maanden. Het arrest van het Hof zou met redenen omkleed zijn. Het dictum van het arrest moest bekendgemaakt worden in de bijlagen bij het *Belgisch Staatsblad*. Over het gezag dat de beslissing zou hebben, werd in de tekst van het voorstel niet gesproken.

Het voorstel had tot doel de burgers in staat te stellen de draagwijdte van de wetsbepalingen te kennen voordat er zich enig geschil voordoet.

Dit voorstel werd ingegeven door een Franse wet van 15 mei 1991 die de rechtbanken van de rechterlijke orde de mogelijkheid verschaft aan de *Cour de cassation* een advies te vragen, alvorens uitspraak te doen over een vordering waarin een nieuw rechtsprobleem wordt opgeworpen dat een ernstige moeilijkheid vormt en in vele geschillen voorkomt. Toch vertoonde het voorstel fundamentele verschillen aangezien de hoven en rechtbanken in het voorgestelde systeem niet gemachtigd waren om een prejudiciële vraag voor te leggen aan het Hof van Cassatie.

Over het aanvankelijke voorstel is een nota ingediend door de eerste voorzitter en de procureur-generaal van het Hof van Cassatie die daarin hun bezwaren uiteengezet hebben zowel wat de beginselen als wat de praktische uitvoering betreft (gevaar voor overbelasting van het Hof).

2. Op het wetsvoorstel zijn dan voor de Kamercommissie voor de Justitie verschillende amendementen ingediend en uiteindelijk heeft de commissie op 16 juni 1998 een tekst aangenomen die volledig verschilt van die van het aanvankelijke voorstel (Stuk Kamer, nr. 206/7, 95/96).

Het is nu een voorstel geworden «betreffende de verzoeken tot uitlegging van de wetten door het Hof van Cassatie in het kader van een prejudiciële vraag».

Le droit de saisir la Cour de cassation d'une demande d'interprétation n'est conféré désormais qu'aux juridictions civiles statuant en dernier ressort.

La recevabilité de la demande est soumise à la condition que la réponse à celle-ci apparaisse nécessaire à la solution du litige et que les lois sur lesquelles elle porte présentent une difficulté sérieuse d'application ou font l'objet d'interprétations divergentes.

Dans cet état de la proposition, la Cour de cassation devait se prononcer dans le délai de six mois. Rien n'était dit de la possibilité pour les parties de faire valoir leur point de vue devant la Cour.

Comme dans la version précédente de la proposition, la question préjudicielle et l'arrêt interprétatif sont publiés aux annexes du *Moniteur belge*. Le texte précise toutefois que «l'arrêt interprétatif est dépourvu de toute autorité» (précision qui ne figurait pas dans la version initiale de la proposition de loi).

3. À la suite de l'adoption de cette nouvelle proposition par la commission de la Justice de la Chambre, le président de la Chambre a demandé au Conseil d'État de donner son avis dans les trois jours.

Après avoir relevé qu'il n'apercevait aucun motif d'urgence, le Conseil d'État a rendu son avis le 30 juin 1998 (doc. Chambre, n° 206/9, 95/96).

Dans cet avis approfondi, le Conseil d'État a fait remarquer que cette proposition, qui s'inspire de la législation française, se heurte en Belgique à un double obstacle constitutionnel tiré des articles 84 et 144 de la Constitution (avis, pp. 6 et 7).

Selon le Conseil d'État, il ne suffit pas de déclarer que «l'arrêt interprétatif est dépourvu de toute autorité» pour que la proposition soit conforme à l'article 84 de la Constitution, selon lequel «l'interprétation des lois par voie d'autorité n'appartient qu'à la loi». Toute l'économie de la proposition de loi se fonde sur l'autorité de l'arrêt interprétatif, raison pour laquelle celui-ci est porté à la connaissance du public par une publication au *Moniteur belge*.

Le Conseil d'État a formulé en outre des objections techniques et pratiques (voir pp. 8 et 9 de l'avis).

4. À la suite de cet avis du Conseil d'État, l'auteur de la proposition, sans s'arrêter aux objections constitutionnelles, a encore modifié sa proposition et un rapport complémentaire a été établi par la commission de la Justice de la Chambre (doc. Chambre, n° 206/12, 95/96).

C'est ce dernier état de la proposition qui a été adoptée par la commission de la Chambre et par la Chambre elle-même en séance plénière (doc. Chambre, n°s 206/13, 95/96 et 206/15, 95/96).

Dans son dernier état, la proposition est intitulée proposition relative «aux demandes d'interprétation des lois par la Cour de cassation dans le cadre d'une demande d'avis préjudiciel».

Ce qui était dans la version précédente une «question préjudicielle» (*supra*, n° 2) devient donc une «demande d'avis préjudiciel», de manière à souligner que la réponse de la Cour ne sera qu'un avis qui ne lie pas la juridiction qui a introduit la demande d'interprétation.

La proposition organise la contradiction devant la Cour de cassation: les parties à la cause disposent d'un délai de trente jours pour déposer un mémoire et, d'après le rapport complémentaire de la commission de la Justice de la Chambre, les parties ne seraient pas tenues de faire appel à un avocat à la Cour de cassation (p. 6), alors que la proposition initiale prévoyait que la

Het recht om verzoeken voor te leggen aan het Hof van Cassatie komt voortaan alleen toe aan burgerlijke rechtscolleges die in laatste aanleg uitspraak doen.

De ontvankelijkheid van het verzoek is gebonden aan de voorwaarde dat het antwoord hierop noodzakelijk blijkt voor de beslechting van het geschil en dat de wetten waarop het betrekking heeft, aanleiding geven tot ernstige toepassingsmoeilijkheden of uiteenlopend worden geïnterpreteerd.

In deze stand van het voorstel moest het Hof van Cassatie zich uitspreken binnen een termijn van zes maanden. Er werd niets gezegd over de mogelijkheid van de partijen om hun standpunt voor het Hof te verdedigen.

Zoals in de vorige versie van het voorstel worden de prejudiciële vraag en het arrest tot uitlegging bekendgemaakt in de bijlagen bij het *Belgisch Staatsblad*. De tekst vermeldt evenwel dat «het uitleggingsarrest geen bindende kracht heeft» (een vermelding die niet voorkwam in de aanvankelijke versie van het voorstel).

3. Na de goedkeuring van dit nieuwe voorstel door de Kamercommissie voor de Justitie heeft de voorzitter van de Kamer van Raad van State verzocht een advies te geven binnen drie dagen.

Na opgemerkt te hebben dat hij geen reden zag om de spoedbehandeling toe te passen, heeft de Raad van State zijn advies uitgebracht op 30 juni 1998 (Stuk Kamer, nr. 206/9, 95/96).

In dit diepgaand advies merkt de Raad van State op dat dit voorstel, dat ingegeven is door de Franse wet, in België aanleiding geeft tot twee grondwettelijke bezwaren, afgeleid uit de artikelen 84 en 144 van de Grondwet (blz. 14 en 15 van het advies).

Volgens de Raad van State is het niet voldoende te verklaren dat «het uitleggingsarrest geen bindende kracht heeft» om het voorstel te doen in overeenstemming brengen met artikel 84 van de Grondwet, volgens hetwelk «alleen de wet een authentieke uitlegging van de wetten kan geven». Heel de opbouw van het wetsvoorstel is gebaseerd op het gezag van het arrest tot uitlegging en om die reden wordt het publiek ervan in kennis gesteld door middel van een bekendmaking in het *Belgisch Staatsblad*.

De Raad van State heeft bovendien technische en praktische bezwaren geformuleerd (zie blz. 18 en 19 van het advies).

4. Naar aanleiding van dit advies van de Raad van State heeft de indiener van het voorstel, zonder stil te staan bij de grondwettelijke bezwaren, zijn tekst nog gewijzigd en is door de Kamercommissie voor de Justitie een aanvullend verslag opgesteld (Stuk Kamer, nr. 206/12, 95/96).

Het voorstel is in deze laatste redactie door de Kamercommissie en door de plenaire vergadering van de Kamer zelf aangenomen (Stuk Kamer, nrs. 206/13, 95/96 en 206/15, 95/96).

In deze laatste versie heeft het voorstel als opschrift «voorstel betreffende de verzoeken tot uitlegging van de wetten door het Hof van Cassatie in het kader van een verzoek tot prejudicieel advies».

Wat in de voorgaande versie een «prejudiciële vraag» (*supra*, nr. 2) was, wordt dus een «verzoek tot prejudicieel advies»: zo wordt duidelijk gemaakt dat het antwoord van het Hof niet meer dan een advies zal zijn zonder bindende kracht ten aanzien van het rechtscollege dat het verzoek tot uitlegging heeft ingediend.

Het voorstel organiseert de procedure op tegenspraak voor het Hof van Cassatie: de partijen in het geding beschikken over een termijn van dertig dagen om een memorie in te dienen, en volgens het aanvullend verslag van de Kamercommissie voor de Justitie zouden de partijen niet verplicht zijn een beroep te doen op een advocaat bij het Hof van Cassatie (blz. 6), daar waar het oor-

requête en interprétation devait être signée par un avocat à la Cour de cassation (voir *supra*, n° 1). Le délai maximum dont dispose la Cour est porté à neuf mois.

Il n'est plus prévu que l'avis de la Cour doive être motivé, cela dans le but, d'après le rapport complémentaire de la commission déjà cité, « d'accorder à la Cour de cassation la plus grande latitude possible au cas où elle serait à nouveau saisie ultérieurement dans le cadre d'un pourvoi en cassation » dans la même cause (p. 9, alinéa 2).

Devant la commission de la Justice de la Chambre, M. Moureaux a repris à son compte les objections constitutionnelles du Conseil d'État.

En réponse à cette argumentation, l'auteur de la proposition « déplore que la critique dont fait l'objet la proposition de loi à l'examen revienne en fait à demander, à un moment où la justice est en pleine réorganisation, de laisser les choses en l'état. » (rapport complémentaire précité, pp. 4 à 6).

Il a alors opposé aux objections constitutionnelles du Conseil d'État un article d'un auteur français dénué de pertinence, car en France, la Constitution ne comporte pas de dispositions constitutionnelles comparables aux articles 84 et 114 de notre Constitution.

5. En conclusion de ce rappel historique, on ne peut manquer d'être frappé par l'incohérence des propositions successives de M. Duquesne: tout se passe comme si l'on voulait à tout prix faire passer une réforme en vue de conférer à la Cour de cassation l'obligation, peu importe à la demande de qui, quand ou comment, de répondre à des demandes d'interprétation sur la portée des lois, décrets, ordonnances, arrêtés et règlements, par des décisions ou avis de caractère général, publiés au *Moniteur belge*.

Le but initial de clarifier la portée des lois avant tout litige est oublié, puisque, dans le dernier état du projet, la demande d'avis ne pourra être introduite que par une juridiction d'appel.

II. Critique du dernier état de la proposition de loi

6. Même dans sa dernière version, la proposition de loi requerrait une modification préalable de la Constitution, comme l'a souligné l'avis du Conseil d'État.

D'une part, aux termes de l'article 84 de la Constitution, « l'interprétation des lois par voie d'autorité n'appartient qu'à la loi ». En conférant une compétence d'avis à la Cour de cassation sur demande des tribunaux et en prévoyant que ces avis seront publiés au *Moniteur belge*, la proposition confère à la Cour de cassation un pouvoir d'interprétation qui ne se limite pas à la solution d'un litige particulier, et cela dans le but déclaré d'assurer la sécurité juridique.

En ajoutant, pour échapper à cette objection, que « l'arrêt interprétatif est dépourvu de toute autorité », la proposition de loi fait penser au titre du fameux tableau de Magritte: « Ceci n'est pas une pipe ».

Par ailleurs, comme le rappelle l'avis du Conseil d'État, la Cour de cassation se trouve au sommet du pouvoir judiciaire, auquel la Constitution a conféré le rôle de trancher « les contestations » (article 144). Il n'appartient dès lors pas au législateur, sans révision préalable de la Constitution, de conférer à la Cour de cassation une compétence d'avis.

7. Même si l'on ne s'arrête pas à ces objections constitutionnelles, pourtant décisives, le projet se heurte à des objections pratiques évidentes.

spronkelijke voorstel bepaalde dat het verzoek tot uitlegging ondertekend moest zijn door een advocaat bij het Hof van Cassatie (zie *supra*, nr. 1). De maximumtermijn waarover het Hof beschikt, wordt op negen maanden gebracht.

Verder wordt niet meer bepaald dat het advies van het Hof met redenen omkleed moet zijn; de bedoeling hiervan is, volgens het aanvullende verslag van de commissie, « dat het Hof van Cassatie zo vrij mogelijk kan beslissen wanneer de zaak later in het kader van een voorziening in cassatie opnieuw aan het Hof wordt voorgelegd » (blz. 9, tweede paragraaf).

Voor de Kamercommissie voor de Justitie heeft de heer Moureaux de grondwettelijke bezwaren van de Raad van State herhaald.

In antwoord op deze argumenten betreurt de indiener van het voorstel « dat de kritiek die op het wetsvoorstel wordt uitgebracht, op een ogenblik dat het gerecht grondig wordt hervormd, steeds neerkomt op de vraag om alles bij het oude te laten » (aanvullend verslag, blz. 6).

Hij heeft de grondwettelijke bezwaren van de Raad van State dan betwist aan de hand van een artikel van een Franse auteur dat totaal geen steek houdt omdat de Franse Grondwet geen bepalingen bevat die vergelijkbaar zijn met de artikelen 84 en 144 van onze Grondwet.

5. Uit dit overzicht kan men niet anders dan besluiten dat de opeenvolgende voorstellen van de heer Duquesne een opvallend gebrek aan samenhang vertonen. Het is alsof men te allen prijze een hervorming wil doorvoeren om het Hof van Cassatie ertoe te dwingen — het doet er niet toe op verzoek van wie, wanneer en hoe — een antwoord te geven op verzoeken tot uitlegging over de draagwijdte van wetten, decreten, ordonnances, besluiten en verordeningen, door beslissingen of adviezen van algemene aard, die in het *Belgisch Staatsblad* worden bekendgemaakt.

Het oorspronkelijke doel, namelijk de draagwijdte van de wetten vóór enig geschil te verduidelijken, wordt vergeten aangezien het verzoek om advies in de laatste versie van het ontwerp slechts ingediend kan worden door een rechtscollege dat uitspraak doet in beroep.

II. Kritiek op de laatste versie van het wetsvoorstel

6. Zelfs in zijn laatste versie zou het wetsvoorstel een voorafgaande wijziging van de Grondwet vereisen, zoals de Raad van State opgemerkt heeft in zijn advies.

Eenzijds bepaalt artikel 84 van de Grondwet dat « alleen de wet een authentieke uitlegging van de wetten kan geven ». Wanneer het wetsvoorstel aan het Hof van Cassatie de bevoegdheid verleent om op verzoek van de rechtbanken adviezen te geven en bepaalt dat deze adviezen in het *Belgisch Staatsblad* bekendgemaakt zullen worden, wordt aan het Hof van Cassatie een uitleggingsbevoegdheid toegekend die niet beperkt blijft tot de beslechting van een bijzonder geschil. Het openlijk beoogde doel is rechtszekerheid te scheppen.

Wanneer het wetsvoorstel dan ook nog bepaalt, om aan dit bezwaar te ontkomen, dat « het uitleggingsarrest geen bindende kracht heeft », dan doet dit denken aan de titel van het beroemde schilderij van Magritte: « Ceci n'est pas une pipe ».

Zoals de Raad van State in zijn advies opmerkt, is het Hof van Cassatie anderzijds de hoogste instantie van de rechterlijke macht die krachtens de Grondwet de taak heeft « geschillen » te beslechten (artikel 144). De wetgever is dan ook niet gemachtigd om zonder voorafgaande herziening van de Grondwet adviesbevoegdheid te verlenen aan het Hof van Cassatie.

7. Ook als men zich niet beperkt tot deze weliswaar doorslaggevende grondwettelijke bezwaren, heeft men af te rekenen met opvallende praktische bezwaren.

Tout d'abord, loin de hâter la solution des litiges, il risque au contraire de la retarder.

À la demande du ministre de la Justice, l'auteur de la proposition a accepté de limiter aux juridictions statuant en dernier ressort le droit d'introduire des demandes d'interprétation, pour que la Cour ne soit pas submergée de demandes d'avis émanant de toutes les juridictions du pays.

Mais une fois faite cette concession indispensable, à quoi servira encore cette innovation ?

Si la juridiction d'appel, après l'échange des conclusions des parties et les plaidoiries, estime devoir soumettre à la Cour de cassation une demande d'avis sur l'interprétation d'une disposition légale, cette haute juridiction disposera d'un délai de neuf mois à dater de la décision pour se prononcer.

Elle ne répondra pas nécessairement à la demande d'avis, car elle pourra considérer que celle-ci n'est pas recevable, par exemple, parce que cet avis n'est pas indispensable à la solution du litige ou parce qu'elle a déjà statué sur un pourvoi ayant le même objet.

Les parties devront alors demander une nouvelle fixation devant la juridiction d'appel qui, en raison de l'encombrement du rôle, risque de ne pouvoir fixer la cause avant plusieurs mois.

Dans le meilleur des cas, la Cour de cassation rendra un avis sur la portée de la disposition qui lui est soumise. Même en ce cas, les parties devront conclure devant la juridiction d'appel à la suite de cet avis; elles pourront le contester, puisque, d'après la proposition de loi, cet avis ne lie personne.

Même si la juridiction d'appel s'y conforme, cela n'exclut pas qu'un pourvoi puisse être soumis à la Cour de cassation qui pourra — théoriquement tout au moins — s'écarter de son avis.

Au contraire, dans la législation actuelle, la juridiction d'appel statuera immédiatement sur la base des conclusions et plaidoiries des parties. Chacune d'elles disposera alors d'un délai de trois mois pour se pourvoir en cassation et c'est à l'occasion de ce pourvoi que la Cour de cassation se prononcera par un arrêt sur l'interprétation de la disposition légale dont le demandeur en cassation aura invoqué la violation.

Si l'on sait que les arrêts de la Cour de cassation sont rendus normalement dans un délai de l'ordre de douze mois à dater de l'introduction du pourvoi, le résultat recherché (prise de position de la Cour de cassation sur la portée d'une disposition légale) est obtenu dans un délai de l'ordre de quinze mois à dater de la signification de la décision de la juridiction d'appel.

Où est le gain de temps que la proposition apportera, au prix de la violation de la Constitution ?

8. Devant la commission de la Justice de la Chambre, un député s'est félicité « que la proposition de loi à l'examen permet aux parties litigantes d'obtenir un arrêt de la Cour sans devoir attendre la fin de la procédure et supporter les frais d'un pourvoi » (rapport complémentaire précité, p. 9, alinéa 4).

En effet, contrairement à ce que prévoyait la proposition initiale, l'intention des auteurs de la proposition est de permettre que les mémoires à déposer par les parties dans les trente jours de la saisine de la Cour de cassation puissent être signés par des avocats ne faisant pas partie du Barreau de cassation.

Op de eerste plaats zal de afhandeling van de geschillen door het ontwerp helemaal niet sneller verlopen; integendeel, het kan zelfs trager gaan.

Op verzoek van de minister van Justitie heeft de indiener van het voorstel aanvaard het recht om verzoeken tot uitlegging in te dienen, alleen te verlenen aan de rechtscolleges die in laatste aanleg uitspraak doen, opdat het Hof niet overstelpt zou worden met verzoeken tot advies van alle rechtscolleges van het land.

Maar waartoe zal deze nieuwigheid nog dienen na deze onontbeerlijke toegeving ?

Indien het rechtscollege dat uitspraak doet in beroep, na de uitwisseling van de conclusies van de partijen van oordeel is dat het nodig is een verzoek tot uitlegging van een wetsbepaling voor te leggen aan het Hof van Cassatie, beschikt het hoogste rechtscollege vanaf de datum van de beslissing over een termijn van negen maanden om zich uit te spreken.

Het Hof moet niet noodzakelijk antwoorden op het verzoek tot uitlegging want het kan van mening zijn dat het verzoek niet ontvankelijk is, bij voorbeeld omdat het advies niet noodzakelijk is voor de beslechting van het geschil of omdat het reeds uitspraak heeft gedaan over een voorziening met hetzelfde onderwerp.

De partijen zullen dan voor het rechtscollege van beroep een nieuwe rechtsdag moeten vragen. Wegens het grote aantal op de rol ingeschreven zaken is het goed mogelijk dat dit college de rechtsdag pas voor verschillende maanden later kan bepalen.

In het beste geval zal het Hof van Cassatie een advies uitbrengen over de draagwijdte van de voorgelegde wetsbepaling. Zelfs in dat geval zullen de partijen na het uitbrengen van het advies voor het rechtscollege van beroep conclusies moeten nemen; ze kunnen het advies betwisten aangezien het advies volgens het wetsvoorstel niemand bindt.

Zelfs indien het rechtscollege van beroep het advies volgt, is het niet onmogelijk een voorziening voor het Hof van Cassatie in te stellen want theoretisch gezien tenminste bestaat de mogelijkheid dat het Hof afwijkt van zijn advies.

Volgens de huidige wetgeving daarentegen moet het rechtscollege van beroep onmiddellijk uitspraak doen op basis van de conclusies en de pleidooien van de partijen. Elke partij beschikt dan over een termijn van drie maanden om een cassatieberoep in te stellen en naar aanleiding hiervan zal het Hof van Cassatie zich bij arrest uitspreken over de interpretatie van de wetsbepaling die volgens de eiser in cassatie geschonden is.

Als men weet dat de arresten van het Hof van Cassatie normaal gezien gewezen worden binnen een termijn van twaalf maanden vanaf de indiening van de voorziening, dan verkrijgt men het gezochte resultaat (namelijk dat het Hof van Cassatie zich uitspreekt over de draagwijdte van een wetsbepaling) binnen een termijn van ongeveer vijftien maanden vanaf de betekening van de beslissing van het rechtscollege van beroep.

Waar blijft de tijdwinst die het voorstel moet opleveren, ook al gaat dit ten koste van de Grondwet ?

8. Voor de Kamercommissie voor de Justitie heeft een volksvertegenwoordiger tevreden vastgesteld « dat partijen in een geschil door het wetsvoorstel een uitspraak van het Hof kunnen verkrijgen zonder het einde van de procedure te hoeven afwachten en de kosten van een voorziening te moeten dragen » (het genoemde aanvullende verslag, blz. 9, vierde paragraaf).

In tegenstelling tot wat in het oorspronkelijke wetsvoorstel bepaald was, willen de auteurs van het voorstel de mogelijkheid instellen om de memories die de partijen binnen dertig dagen na de indiening van het verzoek bij het Hof van Cassatie moeten indienen, te laten ondertekenen door advocaten die niet tot de balie van het Hof behoren.

Croit-on pour autant que le travail de ces avocats sera gratuit ?

Par ailleurs, l'opinion de ce député méconnaît l'utilité que présente, tant pour les justiciables que pour la Cour, l'intervention des avocats à la Cour de cassation, qui sont spécialisés dans les questions de pur droit et qui connaissent particulièrement les techniques d'interprétation de la Cour de cassation et la jurisprudence de celle-ci.

Si l'on considère que l'intervention des avocats à la Cour de cassation est inutile dans les matières civiles soumises à la Cour de cassation — ce qui n'est pas l'avis de la Cour(1) —, alors qu'on les supprime, mais jusqu'à présent, les quelques propositions en ce sens ont toujours été rejetées.

Il est en tout cas incohérent que le ministère des avocats à la Cour de cassation soit prescrit lorsqu'il s'agit de pourvois en cassation en matière civile fondés sur la violation d'une disposition légale, mais non lorsqu'il s'agit de déposer un mémoire sur demande d'interprétation relative à la même disposition légale.

(1) Entendue par la commission de la Justice de la Chambre au sujet d'une proposition récente tendant à supprimer le barreau de la Cour de cassation, Mme le procureur général Liekendael a déclaré que, du point de vue de la Cour, « la suppression du barreau de cassation serait une catastrophe » (rapport de la commission de la Justice de la Chambre sur le projet de loi du 6 mai 1997 « visant à accélérer la procédure devant la Cour de cassation », doc. Chambre, n° 271/10, 95-96, p. 11).

Denkt men dan dat deze advocaten gratis zullen werken ?

Anderzijds houdt de uitspraak van deze volksvertegenwoordiger geen rekening met het nut dat het optreden van de advocaten bij het Hof van Cassatie kan hebben, zowel voor de rechtzoekenden als voor het Hof, aangezien zij gespecialiseerd zijn in zuivere rechtsvragen en bijzonder goed op de hoogte zijn van de interpretatietechnieken en de jurisprudentie van het Hof.

Als men van mening is dat het optreden van de advocaten bij het Hof van Cassatie nutteloos is in de burgerlijke zaken die aan het Hof van Cassatie voorgelegd worden — een mening die het Hof niet deelt(1) — dan moet men ze maar afschaffen, maar de enkele voorstellen die tot op heden in die zin gedaan zijn, zijn altijd verworpen.

In elk geval is de samenhang zoek wanneer de ambtelijke medewerking van de advocaten bij het Hof van Cassatie verplicht gesteld wordt in geval van een burgerlijke voorziening in cassatie wegens overtreding van de wet, maar niet in geval van een memorie die ingediend wordt op een verzoek tot uitlegging met betrekking tot dezelfde wetsbepaling.

(1) In een hoorzitting voor de Kamercommissie voor de Justitie verklaarde procureur-generaal Liekendael in verband met een recent voorstel om de balie bij het Hof van Cassatie af te schaffen « dat de opheffing van de balie bij het Hof van Cassatie rampzalig zou zijn » (verslag van de Kamercommissie voor de Justitie over het wetsontwerp van 6 mei 1997 « strekkende tot de bespoediging van de procedure voor het hof van Cassatie », Stuk Kamer, nr. 271/10 - 95-96, blz. 11).